

EKONOMIHÖGSKOLAN
Lunds universitet

Kandidatuppsats
Juni 2003

Financial Statements Insurance

– Möjlig marknadslösning för tillförlitligare rapporter
och en mer oberoende revisor –

Författare

Philip Eide
Jessica Emmertz
Patrik Jedhamre

Handledare

Per-Magnus Andersson
Erling Green

Sammanfattning

- Titel:** Financial Statements Insurance – möjlig marknadslösning för tillförlitligare rapporter och en mer oberoende revisor –
- Seminariedatum:** 6 juni 2003
- Uppsatsämne:** Kandidatuppsats i redovisning, 10 p
- Handledare:** Per-Magnus Andersson, Erling Green
- Författare:** Philip Eide, Jessica Emmertz, Patrik Jedhamre
- Nyckelord:** Financial Statements Insurance, FSI, oberoende, trovärdighet på rapporter
- Syfte:** Syftet med uppsatsen är att beskriva Financial Statements Insurance och diskutera om en användning av modellen skulle innebära någon förbättring beträffande dels förtroendet för de finansiella rapporterna, dels säkerställandet av revisornas oberoende.
- Metod:** Som helhet har vi genomfört en kvalitativ undersökning. Vår undersökning innehåller emellertid. Den första delen är en undersökning av befintlig litteratur. Den andra delen, den kvalitativa, består av intervjuer genomförda med representanter i de branscher vi anser vara relevanta för vår undersökning.
- Slutsats:** Genom analys av undersökningen har det framkommit att Financial Statements Insurance inte har något användningsområde i realiteten. Vi har även konstaterat att revisorn inte kommer bli mer oberoende utan snarare hamna alltmer i beroendeställning gentemot sin uppdragsgivare. Det har även framkommit att tillförlitligheten på de finansiella rapporterna inte kommer öka med FSI.

1 INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 PROBLEMDISKUSSION	4
1.3 SYFTE	6
1.4 AVGRÄNSNING.....	6
1.5 DISPOSITION	7
2 METOD	8
2.1 VETENSKAPLIGT ANGREPPSSÄTT	8
2.2 UNDERSÖKNINGSMETOD.....	8
2.3 UTFORMNING AV INTERVJUERNA	9
2.4 ARBETSGÅNG.....	10
2.4.1 <i>Datainsamling</i>	10
2.4.2 <i>Undersökningsgrupp</i>	11
2.4.3 <i>Intervjuprocessen</i>	12
2.5 KÄLLKRITIK.....	12
3. INTRODUKTION TILL REVISION.....	14
3.1 REVISIONENS DELAR OCH DESS SYFTE	14
3.1.1 <i>Krav på revisorn och god sed</i>	15
3.2 PRESENTATION AV ANALYSMODELLEN	16
3.2.1 <i>Hot mot revisorns objektivitet</i>	16
3.3 FINNS DET ETT FULLSTÄNDIGT OBEROENDE?	17
3.4 VAD ÄR ETT REVISIONSUTSKOTT?.....	18
3.5 OLIKA ASPEKTER PÅ ROTATION	19
3.5.1 <i>Fördelar med extern rotation</i>	20
3.5.2 <i>Nackdelar med extern rotation</i>	21
4. TEORETISK REFERENSRAM.....	23
4.1 AGENTTEORI.....	23
4.1.1 <i>Intrassekonflikter</i>	23
4.1.2 <i>Agentkostnader</i>	24
4.2 FÖRTROENDE	25
4.2.1 <i>Definition av förtroende</i>	25
4.2.2 <i>Förtroendeingivande faktorer</i>	26
5. FINANCIAL STATEMENTS INSURANCE, FSI	29
5.1 DÄRFÖR BEHÖVER MARKNADEN FSI	29
5.2 TANKEN BAKOM FSI.....	30
5.3 ARBETSGÅNGEN MED FSI.....	31
5.4 OM EN STÄMNING SKER	33
5.5 FÖRSÄKRINGSBOLAGETS ROLL I FSI.....	34
5.6 REVISORNS ROLL I FSI.....	35
5.7 FSI, ETT NYCKELTAL FÖR MARKNADEN?	36
5.8 KONSEKVENSER FÖR DET FÖRSÄKRADE FÖRETAGET.....	38
6. RESPONDENTERNAS STÅNDPUNKTER	39
6.1 SAMMANSTÄLLNING AV INTERVJUER MED REVISORER	39
6.1.1 <i>Revision</i>	39

6.1.2 <i>Financial Statements Insurance</i>	40
6.2 SAMMANSTÄLLNING AV INTERVJU MED FÖRSÄKRINGSBOLAG	42
6.2.1 <i>Revision</i>	42
6.2.2 <i>Financial Statements Insurance</i>	43
6.2.3 <i>Ansvarsförsäkringar</i>	45
6.3 SAMMANSTÄLLNING AV INTERVJUER MED NOTERADE BOLAG	47
6.3.1 <i>Revision</i>	47
6.3.2 <i>Financial Statements Insurance</i>	48
6.4 SAMMANSTÄLLNING AV INTERVJUER MED FINANSIÄRER	49
6.4.1 <i>Revision</i>	49
6.4.2 <i>Financial Statements Insurance</i>	50
7. ANALYS AV UNDERSÖKNINGEN.....	52
7.1 UNDERSÖKNINGENS ANKNYTNING TILL TEORIN.....	52
7.1.1 <i>Relationer mellan revisionens parter</i>	52
7.1.2 <i>Förtroende för revisorn</i>	53
7.2 INTERVJUUNDERSÖKNINGEN.....	55
7.2.1 <i>Oberoendeproblematiken</i>	55
7.2.2 <i>Trovärdigheten för kvaliteten på de finansiella rapporterna</i>	56
7.2.3 <i>FSI möjligheter för förbättring av oberoendet och rapporternas kvalitet</i>	57
8. RESULTAT OCH REFLEKTIONER.....	59
8.1 RESULTAT.....	59
8.2 REFLEKTIONER	60
KÄLLFÖRTECKNING.....	62
APPENDIX.....	65
APPENDIX 1: KORT PRESENTATION AV FSI.....	65
APPENDIX 2: FRÅGOR INFÖR INTERVJUERNA	66

1 Inledning

I detta kapitel redogör vi för bakgrunden till ämnet. Syftet med uppsatsen presenteras och kapitlet avslutas med en disposition för att tydliggöra innehållet i uppsatsen.

1.1 Bakgrund

Kvaliteten på revisionen har under de senaste åren fått allt mer uppmärksamhet i media. Revisionskvalitet kan beskrivas som den kombinerade effekten av dels revisorns förmåga att upptäcka en väsentlig brist i klientens finansiella rapporter (kompetens), dels revisorns vilja att rapportera bristen (oberoende).¹

Fokus för de diskussioner som uppstått har varit revisorns oberoende. Ett skäl till att just denna fråga har belysts är att revisorn får betalt av de företag som skall revideras. Detta medför att ett jävförhållande² uppstår, vilket för en utomstående innebär tveksamheter.

1.2 Problemdiskussion

I kölvattnet av Enron har det uppstått diskussioner i USA men även i Sverige om revisorns oberoende gentemot de reviderade företagen. Var det verkligen oberoendet som var den bakomliggande faktorn till Enrons undergång eller kan det vara så att oberoendeproblematiken var en sak som revisorerna tagit upp som skäl för att möjligtvis dölja något annat problem?

Den logiska modellen³ som idag finns i Sverige för att kontrollera oberoendet är analysmodellen, vilken innefattar att revisorn skall granska sig själv genom att analysera de risker som kan utgöra fara för objektiviteten. Dessutom har

¹ Klassisk definition av Linda DeAngelo (1981), Auditor Size and Audit Quality, Journal of Accounting and Economics, 3:183-199.

² I detta fall menas att det finns risk för partiskhet

³ FARs Revisionsbok 2002, Analysmodellen

rotationskrav för revisorn börjat tillämpas, vilket innebär att det icke är förenligt med god redovisningssed att som företag inneha samma revisor för mer än två sammanhängande mandatperioder, vilket blir åtta år. En annan konsekvens är ökad renodling av revisorsverksamheten genom att sälja ut konsulttjänster.

Efter Enron skandalen skapades starka diskussioner i USA om att det krävdes strängare regler. Svaret på detta var Sarbanes-Oxley Act. De viktigaste ståndpunkterna för att säkerställa oberoendet är enligt denna, rotationskrav av revisor vart femte år, samt att bolag skall ha ett revisionsutskott i styrelsen. Dessa revisionsutskott skall utse revisorerna och även ansvara för den interna revisionen. Förutom dessa regler innefattar Sarbanes-Oxley Act även regler för bland annat rapportering mellan företaget och Security Exchange Commission som är USA:s motsvarighet till Finansinspektionen i Sverige.

Att marknaden har förtroende för den revision som görs är nödvändig för att marknadsekonomi skall fungera. Saknas förtroende för de finansiella rapporterna företagen publicerar, kommer ingen att vilja investera och detta kan leda till att tillväxten stagnerar.

Vi anser att dagens regelverk är otillräckliga när det gäller att ifrågasätta revisorns motiv. Detta för att det fortfarande finns ett finansiellt beroende mellan revisorn och dess klient i form av att klienten betalar för sin egen granskning. Vi ställde oss därför frågan om det inte finns en lösning på denna problematik?

Vi letade i vetenskapliga artiklar för att få svar på vår fråga och fann modellen *Financial Statements Insurance*, FSI, som är utvecklad av professor Joshua Ronen.⁴ Denna modell representerade för oss ett helt nytt sätt att revidera företag.

Modellen bygger på att försäkringsbolag går in som en tredje part i revisionsarbetet bland publika bolag. Bolagen får möjlighet att teckna en frivillig försäkring, där försäkringsbolagen tar på sig den finansiella risken att företagens finansiella rapporter är korrekta. Kostnaden för försäkringen utgörs av en premie. Denna premie skulle fungera som en kvalitetsstämpel av riktigheten på företagets finansiella rapporter. De intressenter som vi anser kan ha intresse av eller vara involverade i modellen är bland annat finansiärer, reviderade företag, revisorer och även försäkringsbolag. Vilka konsekvenser ger detta för intressenterna? Skulle deras tillit för rapporterna öka med FSI?

⁴ Amerikansk professor i redovisning verksam vid New York University Leonard N. Stern School of Business.

Förutom att FSI skulle kunna garantera kvaliteten på rapporterna har FSI även som avsikt att säkerställa revisorns oberoende. Detta genom att den finansiella kopplingen mellan revisor och de reviderade företagen försvinner. Skulle FSI medföra en förbättring eller innebär det att nya beroendeförhållanden skapas?

1.3 Syfte

Syftet med uppsatsen är att beskriva Financial Statements Insurance och diskutera om en användning av modellen skulle innebära någon förbättring beträffande dels förtroendet för de finansiella rapporterna, dels säkerställandet av revisorns oberoende

1.4 Avgränsning

Det internationella perspektivet är viktigt och skulle FSI få gehör förmodar vi att en diskussion skulle uppstå i Europa innan den skulle kunna bli en realitet i Sverige. Med detta i åtanke har vi ändock valt att endast fokusera på den svenska marknaden på grund av tidsramen och omfattningen av uppsatsen.

Som vi nämnt i problemdiskussionen skulle FSI endast gälla för publika bolag och därigenom har vi valt företag efter detta kriterium.

Vi är medvetna om att en stor mängd kunskap om det reviderade företaget går förlorad, vid byte av revisionsbyrå tillika extern rotation. Detta är ett mycket komplext och signifikant problem, vilket borde föranleda en ingående diskussion om ämnet. Vi har valt att endast benämna att det finns ett sådant problem vid extern rotation och förkovrar oss därav inte i ämnet.

En målsättning med uppsatsen är att analysera om FSI skulle innebära att oberoendet stärks mellan revisor och klient. På detta sätt förbättra förtroendet för de finansiella rapporterna. Därför är försäkringsbolagets situation inte det primära problemet och kommer därför inte diskuteras djupgående. Detta medför att försäkringsteori utesluts ur uppsatsen.

1.5 Disposition

För att lättare förtydliga strukturen i uppsatsen, redogör vi här för den disposition uppsatsen består av.

Kapitel 1: *Inledning*; presentation av bakgrunden och problemdiskussion. Vi redogör för vårt syfte och även de avgränsningar vi anser relevanta.

Kapitel 2: *Metod*; här presenteras vetenskapligt angreppssätt och val av undersökningsmetod. Vidare beskriver vi vår arbetsgång.

Kapitel 3: *Introduktion till revision*; här beskrivs syftet med revision, vad oberoende är samt vad som finns för att säkerställa detta. Exempel är analysmodellen och krav på rotation samt revisionsutskott.

Kapitel 4: *Teorisk referensram*; Agentteori presenteras samt förtroende och kapitlet avslutas med en beskrivning av Corporate Governance.

Kapitel 5: *Financial Statements Insurance, FSI*; presentation och genomgång av FSI.

Kapitel 6: *Respondenternas ståndpunkter*; de insamlade svaren från våra respondenter sammanställs och presenteras.

Kapitel 7: *Analys av undersökningen*; i denna del utvärderas de empiriska fakta och en anknytning görs med teorin.

Kapitel 8: *Resultat och resultatdiskussion*; i detta avsnitt beskrivs de resultat vi kunnat dra av vår uppsats samt en diskussion kring resultatet förs.

2 Metod

I syfte att tydliggöra vår forskningsprocess kommer vi i följande kapitel beskriva vilket vetenskapligt angreppssätt vi valt samt vår undersökningsmetod. Vidare presenteras uppsatsens arbetsgång och kapitlet avslutas med källkritik.

2.1 Vetenskapligt angreppssätt

En undersökning kan göras med två olika angreppssätt, deduktiv respektive induktiv metod eller bevisandets respektive upptäckens väg.⁵ Det deduktiva angreppssättet utgår ifrån teorin och utifrån denna dras slutsatser. Det induktiva angreppssättet har istället som utgångspunkt empiriska fakta, utifrån vilket man sedan formulerar en teori.

För att uppnå vårt syfte har vi som utgångspunkt i uppsatsen valt det deduktiva angreppssättet, men delar av uppsatsen är av annan karaktär. Först behandlar vi den befintliga teorin och drar slutsatser utifrån denna. Detta moment är ett klart deduktivt angreppssätt.

Den andra delen av undersökningen består av empiriska data utifrån vilka vi sedan framställer ett resultat. Denna del har mer en induktiv karaktär.

2.2 Undersökningsmetod

Metoden delas i den samhällsvetenskapliga litteraturen in i två kategorier: kvalitativ och kvantitativ metod. Med kvalitativa undersökningar avses studier som syftar till att skapa resultat och slutsatser med hjälp av kvalitativ analys och, i huvudsak, kvalitativa data.⁶ Kvantitativa undersökningar går i grunden ut på att mäta. Mätningen kan användas föra att beskriva eller förklara.⁷

⁵ Holme & Solvang "Forskningsmetodik" (1997) s. 51

⁶ Lundahl & Skärvad "Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer" (1999) s. 101

⁷ Ibid. s. 94

Som helhet har vi genomfört en kvalitativ studie, då vi anser att denna metod passar vårt syfte bäst. Dock, som vi tidigare nämnt, består vår undersökning av två delar med olika karaktär.

Den första delen är en undersökning av vad som i dag finns gällande revisorns oberoende för att säkerställa de finansiella rapporternas kvalitet samt en undersökning av FSI och dess beståndsdelar. Denna del av undersökningen kännetecknas av en kvantitativ studie. Denna del anser vi vara en förberedelse för nästa del av undersökningen, intervjuundersökningen.

Den senare delen av undersökningen består av kvalitativa intervjuer, det vill säga utformningen av dessa intervjuer förutsätter att frågorna till en början skall vara så öppna som möjligt då skälet till detta är att man vill erhålla spontan information om företeelser, attityder och dylikt.⁸

Skälet till att vi valt en kvalitativ studie är att vi är intresserade av att förstå människors spontana reaktion på FSI och deras åsikter, och därför anser vi att en kvalitativ studie är passande. Om undersökningen har ett förståande syfte skall man använda sig av en kvalitativ metod,⁹ vilket bekräftar vårt val av undersökningsmetod.

2.3 Utformning av intervjuerna

Intervjuer kan allmänt delas in i två olika typer: standardiserade och ostandardiserade. Ett vanligt sätt att skilja mellan olika typer av intervjuer är att utgå från graden av standardisering.¹⁰ Hög grad av standardisering innebär att frågor och intervjusituation är densamma för alla intervjuade. Den andra typen av intervjuer är ostandardiserade.¹¹ Dessa har låg grad av standardisering, vilket innebär att variationsmöjligheterna är större gällande frågeformulering och ordningsföljd på frågorna.

Våra intervjuer har haft en låg grad av standardisering då vi anpassat intervjun efter varje respondent, vilket medfört att ordningsföljd och uppföljningsfrågor varierat. Längden på intervjuerna har också skiftat: allt ifrån en timme upp till två

⁸ Svensson & Starrin "Kvalitativ metod och vetenskapsteori" (1994)

⁹ Holme & Solvang "Forskningsmetodik" (1997) s.14

¹⁰ Lundahl & Skärvad "Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer" (1999) s. 115

¹¹ Ibid. s. 115

och en halv timme, beroende på respondenternas benägenhet och intresse att föra en dialog runt våra frågor.

Med strukturering åsyftas det svarsutrymme som ges åt respondenterna.¹² Med detta menas om frågorna är öppna eller har fasta svarsalternativ. Är frågorna öppna är det en fri intervju. Utgår man ifrån denna benämning på strukturering har våra intervjuer och frågor varit fria. De frågor vi förberett har varit öppna då vi inte velat låsa respondenterna vid specifika svarsalternativ och för att lägga grunden för en öppen och spontan intervju.

2.4 Arbetsgång

I detta avsnitt vill vi åskådliggöra hur arbetet med uppsatsen har framskridit. Under arbetes gång har vi varit tvungna att göra en del avvägningar och val som givetvis kommit att sätta sin prägel på utformningen av uppsatsen.

2.4.1 Datainsamling

De data vi har använt oss av i uppsatsen består främst av sekundärdata, det vill säga befintligt material. Detta genom att insamla kunskap från vetenskapliga artiklar inom området, och även gå igenom artiklarnas referenser. Därefter sökte vi i databaserna Lovisa och Elin vid Lunds Universitets bibliotek. En databas som vi haft stor nytta av är FAR Komplet. Ytterligare en mycket värdefull källa har varit professor Ronen som bidragit med viktig information om FSI. Vi tog kontakt via mail med professor Ronen för att dela med oss av våra synpunkter och frågeställningar om FSI. Tyvärr erhöll vi inget gensvar. Vidare tittade vi i ekonomiska tidskrifter. Vi har även använt oss av Ekonomiska Biblioteket i Lund och Malmö Stadsbibliotek för att finna redan publicerad litteratur.

Dessa sekundärdata kompletteras av insamling av primärdata. Primärdata i uppsatsen utgörs av den information vi erhåller genom intervjutillfällena med vår undersökningsgrupp.

¹² Lundahl & Skärvad "Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer" (1999) s. 116

2.4.2 Undersökningsgrupp

När vi väl lyckats skaffa information stod vi inför nästa fas i undersökningen. Denna bestod av att få kontakt med dem som vi ansåg vara mest relevanta för vårt syfte. De intressenter vi var intresserade av, var personer verksamma inom följande branscher: revision, försäkring, finansiering samt noterade företag.

2.4.2.1 Val av intressenter

Nedan beskriver vi de kategorier vi valt och varför vi valt representanter inom just dessa branscher.

Försäkring: Det är försäkringsbolag som kommer att utfärda FSI till företag och därigenom ta på sig den finansiella risken. Därigenom utgör försäkringsbolagen FSI mittpunkt. De försäkringsbolag vi valde var Zürich och Skandia. Zürich tillhandahåller ansvarsförsäkringar för revisorer och företagsledningar och var därigenom en utmärkt kandidat. Skandia har profilerat sig på bland annat bank och finans, och har tidigare utfärdat ansvarsförsäkringar för revisionsbyråer.

Finansiering: Genom att det är finansiärerna som beviljar lån till företagen har de intresse av respektive företags finansiella rapporter, för att kunna granska deras ekonomiska ställning. När vi undersökte vilka aktörer på den finansiella marknaden som har intresse av att ta del av rapporterna kom vi fram till att långivarna var de som hade högst intresse av detta. Därigenom har vi valt bort fondförvaltare och aktiemäklare på grund av att de fokuserar mer på företagets framtidsprognoser. Vi valde SEB Finans och Förenings sparbanken då de är betydande långgivare på marknaden.

Noterade företag: Endast noterade företag kommer att beröras av FSI. Valet föll på Sydkraft och Sigma. Sigma valdes för att representera ett konsult företag medan Sydkraft är ett producerande företag.

Revision: Ett av syftena med FSI är att förändra förhållandet mellan revisor och klient. Vi valde Deloitte&Touche och KMPG då de är stora och välrenommerade revisionsbyråer. En annan anledning till att vi valde stora byråer istället för mindre, är att de större revisionsbyråerna har mer erfarenhet av revisionsarbete i noterade företag.

2.4.3 Intervjuprocessen

I början av april tog vi den första kontakten med intressenterna genom att göra personliga besök på deras respektive kontor. De personer som hade sin verksamhet på annan ort än Malmö tog vi kontakt med genom mail och via telefon.

Sammanlagt genomförde vi åtta intervjuer, två inom respektive bransch. Av intervjuerna var två telefonintervjuer med högtalartelefon. För att förbereda våra respondenter översände vi en kortfattad sammanfattning av FSI¹³ samt ett dokument med de frågor vi tänkt diskutera.¹⁴

Intervjuerna har varit informella i den bemärkelsen att de intervjuade inte representerat företagets ställning i frågan, utan endast delat med sig av sina egna åsikter och synpunkter kring våra frågeställningar.

2.4.3.1 Intervjuanalys

När alla intervjuer var genomförda var det dags att påbörja nästa fas, nämligen sammanställning och analysering av intervjuvaren.

När vi sammanställde vårt insamlade intervjumaterial använde vi oss av den metod som kallas för meningskoncentrering.¹⁵ Detta innebär att långa uttalanden pressas samman till korta och koncigare svar, vari det väsentligaste får uttryck.

2.5 Källkritik

Syftet med källkritik är att bestämma om källan mäter det den utger sig för att mäta (d v s om den är valid), om den är väsentlig för frågeställningen (d v s om den har relevans) och om den är fri från systematiska felvariationer (d v s om den är reliabel).¹⁶ För att bedöma källorna kan man använda sig de källkritiska kriterierna: samtidskravet, tendenskritik, beroendekritik och äkthet.

¹³ Se appendix 1 ”Kort presentation av FSI”

¹⁴ Se appendix 2 ”Frågor inför intervjuerna”

¹⁵ Kvale ”Den kvalitativa forskningsintervjun” (1997) s.175

¹⁶ Wiedersheim & Eriksson ”Att utreda forska och rapportera” (2001) s.150

- *Samtidskravet*: Detta krav syftar till att källan skall vara från samma tidsperiod som det den behandlar. Vi bedömer att vi uppfyller detta krav med våra primärdata då vi förde anteckningar under intervjuerna som sedermera summerades. Även de sekundärdata vi använt oss av anser vi uppfylla detta krav då vi använder aktuell information.
- *Tendenskritik*: Detta krav används för att besvara frågor som: Vilka egna intressen har uppgiftslämnaren i den här frågan? Det kan diskuteras om grundaren av FSI, professor Ronen, har någon finansiär bakom sin forskning och därigenom ifrågasätta vems intresse han går?
- *Beroendekritik*: Innebär att man kontrollerar om källorna är beroende av varandra. Vad beträffar både våra sekundärdata och primärdata anser vi inte att denna kritik är aktuell då ingen varit beroende.
- *Äkthet*: Undersöka om källan är vad den utge sig för att vara. De källor vi använt oss av finner vi vara pålitliga.

Självkritik: Under skrivandets gång uppmärksammades en intressant iakttagelse. I efterhand kunde vi urskilja variationer i svaren hos de intervjuade. Skillnaderna i svaren anser vi kan bero på de olika befattningsnivåerna som respondenterna har.

3. Introduktion till revision

Följande kapitel behandlar revisionens syfte. Vidare beskrivs de mest debatterade kontrollinstrumenten som finns för att säkerställa revisorns oberoende. Dessa är analysmodellen, revisionsutskott och rotation.

3.1 Revisionens delar och dess syfte

Revision är att kritiskt granska, bedöma och uttala sig om redovisning och förvaltning.¹⁷ Revision ger tillförlitlighet åt företagets finansiella rapporter. Om revision inte skulle genomföras, skulle de olika intressenterna vara tvungna att anlita egna kontrollanter till att granska företagen för att säkerställa sina intressen. Det är framför allt ägarna som har intresse av en revision, men det finns även andra intressenter. Till dessa hör kreditgivare, leverantörer, kunder, anställda samt stat och kommun.

I en årsredovisning ingår förvaltningsberättelse, resultaträkning, balansräkning samt noter och kommentarer.¹⁸ I många rapporter ingår också kassaflödesanalyser. Den granskning som sker syftar till att kontrollera att årsredovisningen ger en rättvisande bild av bolagets resultat och ställning. Om årsredovisningen inte uppfyller detta krav, måste revisorn påpeka detta i sin revisionsberättelse.

Ett av revisionens mål är en revisionsberättelse.¹⁹ Där uttalar sig revisorn om årsredovisningen och bokföringen samt om styrelsen och VD's förvaltning. I Sverige delas revision in i två delar, redovisningsrevision och förvaltningsrevision.²⁰

- *Redovisningsrevision:* syftar till att undersöka om företaget har använt sig av god redovisningssed och lagar i bokföring och årsredovisningen. Detta innebär granskning av räkenskaper och årsredovisning.

¹⁷ FARs Revisionsbok 2002 Kapitel 1

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

- *Förvaltningsrevision:* är till för att kontrollera om kraven är uppfyllda enligt lag. Revisorn skall ta ställning till om styrelseledamöter eller VD brutit mot aktiebolagslagen. Detta innebär granskning av bland annat styrelseprotokoll, budgetar och delårsrapporter.

Anser revisorn att någon har handlat mot aktiebolagslagen eller årsredovisningslagen, blir det en anmärkning i revisionsberättelsen. Skulle det bli aktuellt med skadeståndansvar, måste revisorn dessutom avstyrka ansvarfrihet. Det är bara bolagsstämman som kan bevilja ansvarfrihet och därför är avstyrkandet endast en rekommendation till aktieägarna.

3.1.1 Krav på revisorn och god sed

En revisors uppdrag styrs av ett stort antal lagar och andra bestämmelser.²¹ De krav som finns för revisorn regleras bland annat i aktiebolagslagen och i revisorslagen. I revisorslagen finns bland annat bestämmelser om godkännande och auktorisering av revisorer, om revisionsbyråns verksamhet, om revisorns skyldigheter samt om disciplinära åtgärder. I aktiebolagslagen Kapitel 10 finns det bestämmelser att revisorn väljs på bolagsstämman vilket gör att det är aktieägarna som utser revisor i Sverige. Revisorn väljs på en mandatperiod av fyra år.

Intressenter som har intresse av en revisionsberättelse skall kunna förlita sig på den och känna sig säkra på att revisorn är opartisk. Därför finns det jävsregler i bland annat aktiebolagslagen. Enligt dessa regler får revisorn inte äga aktier i bolaget, inte delta i ledningen och inte heller bistå med bokföringen.²²

Den revisor som skadar bolaget i sitt arbete, kan bli skadeståndsskyldig. Det gäller både vid uppsåt och vid oaktsamhet. Således måste revisorer vara försäkrade mot sin ersättningsskyldighet, vilket benämns att de är ansvarförsäkrade.²³

Enligt aktiebolagslagen skall revision utföras enligt god revisionssed. God revisionssed är lika med god sed bland erfarna revisorer. Det är FAR som dokumenterar god revisionssed. God revisionssed skall inte förväxlas med god revisorssed eller god redovisningssed. God revisorssed är etiska regler för revisorer. God redovisningssed är normer för bokföring, bokslut och olika

²¹ FARs Revisionsbok 2002 Kapitel 5

²² Aktiebolagslagen 10Kap 16 §

²³ Revisorslagen 27 §

finansiella rapporter.²⁴ Emellertid handlar god revisionssed i grund och botten om revisorns samvete, noggrannhet och omdöme.

3.2 Presentation av analysmodellen

Analysmodellen ger en ny syn på revisorns självständighet och opartiskhet och är en del av den nya revisorslagen som började gälla den 1 januari 2002. Modellen analyserar eventuella hot mot objektiviteten, samt inrymmer åtgärder som revisorn kan vidta för att minska och eliminera hoten. Den svenska analysmodellen är baserad på EU-kommissionens modell. Sverige blir genom den nya lagstiftningen det första landet i världen som lagfäster analysmodellen, för prövning av revisorns opartiskhet och självständighet.

Den tillit som lagstiftaren härigenom har visat revisorbranschen för dess förmåga att hantera oberoendefrågan, kräver en motpresentation att revisorn på ett tillfredsällande sätt dokumenterar sin analys av förekommande hot mot opraktiskheten och självständigheten. Detta för att revisorsnämnden och domstolarna, i efterhand skall kunna kontrollera att revisorn har levt upp till förtroendet.²⁵

3.2.1 Hot mot revisorns objektivitet

Nedan beskrivs de hot²⁶ som revisorn enligt analysmodellen skall granska för att fastställa sin opartiskhet, självständighet och objektivitet. Detta görs för att inget skall påverka revisorns förtroende för dennes förmåga att utföra uppdraget.

- *Egenintressehot:* Revisorn eller någon annan i revisionsgruppen har direkta eller indirekta ekonomiska intressen i revisionsklienten. Till exempel stor andel arvode från en klient, betydande andel arvode från fristående rådgivning
- *Självgranskningshot:* Den som granskar har redan tagit ställning i annat sammanhang till förhållanden som ska granskas. Till exempel hjälpt till med värdering av en post som sedan ska granskas.

²⁴ FARs Revisionsbok 2002, Analysmodellen

²⁵ Ibid.

²⁶ Johansson "Analysmodellen presenterades på IREV-seminarier" Balans nr 1 (2002)

- *Partsställningshot*: Revisorn eller annan i revisionsgruppen uppträder eller har uppträtt till stöd för eller emot klientens ståndpunkt i rättslig eller ekonomisk fråga, där meningsskiljaktigheter eller intresse motsättningar råder. Till exempel revisorn har agerat biträde för klienten gentemot skattemyndigheten eller har deltagit i förhandlingar om förvärv/försäljning av tillgångar
- *Vänkskapsshot*: Nära personliga relationer mellan revisor/någon i revisionsgruppen och klientföretagets ledning. Till exempel ofta återkommande sociala, mångåriga vänkskapsband eller att revisorn haft uppdraget i flera år.
- *Skrämselhot*: Något slag av påtryckningar från klienten eller annan, riktade mot revisorn, och utformade för att inge revisorn obehag.
- *Generalklausul*: Utöver dessa fem hotbilder finns en generalklausul: Revisorn ska avböja eller avsäga sig uppdrag om det, trots att något av de preciserade hoten inte är uppfyllda, föreligger något förhållande av sådan art att det kan rubba förtroendet för revisorns opartiskhet eller självständighet.

Revisorn skall avböja uppdrag eller avsäga sig uppdrag om revisorn, eller någon annan i revisorsgruppen där revisorn är verksam, anser att något av dessa hot föreligger. Revisorn behöver dock inte avböja eller avsäga sig uppdraget, om det i det enskilda fallet föreligger sådana särskilda omständigheter eller har vidtagits sådana åtgärder som medför att det inte finns anledning att ifrågasätta hans eller hennes opartiskhet eller självständighet.²⁷

3.3 Finns det ett fullständigt oberoende?

Enligt Lars Bo Langsted²⁸ så existerar det ingen vetenskaplig undersökning som påvisar när en människa är oberoende. Det går ej att konstatera när en person befinner sig i ett absolut objektivt tillstånd av opåverkbarhet. Individerna kommer alltid att vara påverkade av sina egna uppfattningar och värderingar. I revisorns fall kan han/hon vara influerad av sina erfarenheter och preferenser från tidigare revisionsuppdrag som kan påverka det nuvarande uppdraget. Författarens

²⁷ FARs Revisionsbok 2002

²⁸ Langsted "Revisorns kompetens och oberoende" (1999) Balans nr 2

uppfattning om varför det ej går att påvisa när en människa är oberoende är:
”Möjligen vet vi det inte därför att det inte är möjligt”

En revisor kan vara oberoende i två avseenden, faktiskt- (in fact) och synbart (in appearance) oberoende. Faktiskt oberoende syftar till att revisorn skall ta hänsyn till de omständigheter som har väsentlig betydelse för revisionsuppdraget. Med detta menas hur pass oberoende revisorn i verkligheten är gentemot sin klient. Det synbara oberoende ligger utanför revisorns kontroll, då det handlar om hur tredje part, det vill säga omvärlden, uppfattar revisorns objektivitet.

I 20 § revisorslagen står det beskrivet hur revisorn skall agera för att behålla sitt oberoende. Revisorn skall vara opartisk, självständig samt objektiv i sitt ställningstagande.

3.4 Vad är ett revisionsutskott?

För att lösa problemet med ägarnas minskade inflytande med avseende på upphandling av revisionstjänster har röster höjts för att revisionsutskotten skall införas och förbereda valet av revisor.²⁹

Revisionsutskott kan beskrivas som en arbetsgrupp inom styrelsen som har ett särskilt ansvar för kontrollen av företagets finansiella rapportering. I ett representativt revisionsutskott granskas bolagets internkontroll och revision, den externa revisionen och företagets val av redovisningsprinciper, samt alla finansiella rapporter som lämnar företaget. De flesta revisionsutskott har tre ledamöter. Revisionsutskott skall vara oberoende gentemot ledningen. Därför får ingen i revisionsutskottet vara anställd av företaget. Sannolikheten att revisionsutskott blir ett faktum i Sverige är mycket stor.

En undersökning³⁰ påvisade att intresset för revisionsutskott har ökat markant bland företag i Sverige, samt att samtliga av de företag som redan har ett revisionsutskott är inblandade och aktiva när val av revisor görs. Det positiva med ett revisionsutskott är att de torde ha större kunskap om revision och därför inte bara titta på priset när en upphandling sker, utan också på vilken kvalitet som erbjuds. Det negativa med revisionsutskott är att styrelseledamöter som inte är

²⁹ Wennberg ”Får ägarna vara med? Hur drabbas kvaliteten?” Balans nr 1 (2002)

³⁰ Ibid.

med i revisionsutskott ger inte genom ord men genom handling ett slags intryck av att de skulle ha mindre ansvar för det som behandlas av ett revisionsutskott. De får inte ta del av detaljrapporteringen på samma sätt som utskottsledamöterna. De löper då risken att gå miste om viktig information.³¹

Enligt Sarbanes-Oxley Act skall alla företag registrerade på den amerikanska börsen införa ett revisionsutskott. Den svenska modellen av ett revisionsutskott har inte samma befogenheter som den amerikanska. Reglerna för hur revisionsutskotten skall vara verksamma är ingående, men den regel som strider mot svensk lag är följande: ett revisionsutskott skall ha direkt ansvar för tillsättandet av revisor, kompensation till dessa samt utöva tillsyn över det arbete revisorn utför.³² Detta strider mot aktiebolagslagen då det i Sverige är bolagsstämman som bestämmer detta. Idag finns det därför en konflikt mellan svensk och amerikansk lagstiftning.

3.5 Olika aspekter på rotation

Grundat på en EU-rekommendation har FAR beslutat att en revisor skall rotera internt efter två mandatperioder, vilket innebär att efter åtta år skall huvudansvarig revisor bytas ut. Detta behöver ej ske till andra revisionsbyråer utan kan ske internt. Denna rekommendation berör endast publika bolag.³³ I USA har Sarbanes-Oxley Act reglerat att huvudansvarig revisor skall bytas vart femte år.

Samtliga dessa nyligen förändrade regler avser intern rotation. Samtidigt som dessa regler tas i bruk hörs starka röster för att extern rotation i stället borde införas. Extern rotation medför starkare konsekvenser för revisorn och därav fokuserar vi på extern rotation.

³¹ Wennberg "Viktigare få ordning på redovisningen" Balans nr 6-7 (2002)

³² Pihl & Nihlén "Revisionsutskotten har inte samma befogenheter som Audit Committees" Balans nr 12 (2002)

³³ <http://www.far.se/doc/Revisorsrotation.slutlig.doc> 2003-04-28

3.5.1 Fördelar med extern rotation

Vid extern rotation skulle revisorns incitament att behålla klienten avta då denne ändå skulle bytas ut automatiskt. Extern rotation skulle därför ge revisorn större incitament att stå emot press. Det finns två argument för extern rotation. De är att professionell skepticism bibehålls och att oberoendet upprätthållas.³⁴

3.5.1.1 Professionell skepticism

Det finns diskussioner som menar att desto längre en revisor har ett uppdrag desto mer kommer revisorn att identifiera sig med företagsledning, och därigenom riskera sin professionella skepticism, det vill säga sin professionella neutrala inställning.

Revisorn skulle även lättare uppmärksamma nya risker och förändringar i klientföretaget. Under ett uppdrag som löper över en längre tid anses revisorn stelna till.³⁵ Granskningen riskerar att bli en upprepning av föregående års granskning då revisorn förväntar sig en viss arbetsordning i klientföretagets redovisning. Med en ny revisor skulle det bli en ny synvinkel på revisionen då den nya revisorn lättare kan observera förändringar.

3.5.1.2 Oberoendet upprätthålls

Det andra argumentet som förs fram till förmån för extern rotation är att denna rutin förväntas upprätthålla revisorns oberoende med avseende på vänskapshot och egenintressehot.³⁶

Argumentet avseende vänskapshot är att desto längre en relation mellan revisor och klientföretag varar desto mindre objektiv blir revisorn. Än längre relationen pågått, desto svårare får revisorn att påvisa brister för klienten och inverka på rättelser av väsentliga fel och brister i de finansiella rapporterna.

³⁴ Alander ”Extern rotation - analys av positiva och negativa effekter” Balans nr 11 (2002)

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

Argumentet avseende egenintressehot består i att revisorn skulle lockas att mörka väsentliga fel och brister i de finansiella rapporterna i syfte att behålla arvodet från en klient. Denna risk har ansetts störst för stora revisionsklienter.³⁷

3.5.2 Nackdelar med extern rotation

De tre argumenten mot extern rotation är att förståelse av klientens verksamhet hindras, att det blir högre kostnader för revisionsbyråer och klientföretag samt stagnation i investeringar.

3.5.2.1 Förståelse av klientens verksamhet hindras

Det första argumentet mot extern rotation är att detta leder till en förlust av kunskap om företaget som skall revideras. Det krävs en stor tidsinsats av revisorn att lära sig en ny klient då företagen idag är mycket komplexa. Den förvärvade förståelsen och kunskapen om en specifik klient går därför förlorad vid extern rotation. I en amerikansk studie framkom indikatorer att revisionsuppdrag som pågått under endast en kort tid löpte större risk att misslyckas, medan lägst misslyckandegrad fanns i revisionsuppdrag som löpt under lång tid.³⁸ Vid extern rotation skulle kunskapen om företag hos revisorn inte vara lika stor och då skulle oegentligheter lättare kunna undanhållas.

3.5.2.2 Högre kostnader för revisionsbyråer och klientföretag

Det andra argumentet emot extern rotation är att det kommer att leda till större kostnader. Detta då både klient och revisor investerar stora belopp i början av ett uppdrag. Revisorn investerar i en inlärningsprocess om klientföretagets verksamhet och dess sätt att arbeta. Klienten utbildar ett nytt revisionsteam på företagets specifika förhållanden. Denna process upprepas vid extern rotation. Därför anses denna investering gå förlorad, vilket medför att produktionskostnaderna ökar generellt sett både för företagen och revisionsbyråerna.

³⁷ Alander "Extern rotation - analys av positiva och negativa effekter" Balans nr 11 (2002)

³⁸ Walker, Lewis, & Casterella "Mandatory Auditor Rotation", Arguments and Current Evidence, paper presented at the Critical Perspectives on Accounting 1999 Conference.
<http://panopticon.csustan.edu/cpa99/html/walker.html> 2003-05-11

3.5.2.3 Stagnation i investeringar

Revisorn kompetensuppbyggnad skulle hindras genom den stora andelen förstagångsrevisioner. Detta kommer att hindra att revisorerna utvecklar en branschspecialisering. Revisorn kan också mista intresset för klienten under det sista året eftersom klienten ändå inte kommer att följas.

4. Teoretisk Referensram

I följande kapitel beskrivs de teorier som vi anser relevanta i anknytning till FSI. Agentteorin presenteras då den beskriver relationen mellan revisorn och olika motparter, samt vilka intressekonflikter som kan uppstå. Förtroende diskuteras då revisionens syfte är att inge förtroende för de finansiella rapporterna samt för att revisorns existens bygger på förtroende.

4.1 Agentteori

Agentteori har varit ett av de viktigaste teoretiska paradigmen inom redovisning under de senaste tjugo åren. Det som gjort agentteori så attraktivt för redovisningsforskning är att den tillåter en att i detalj omfatta intressekonflikter, motivationsproblem och processer för att kontrollera dessa motivationsproblem. Detta är viktigt då mycket av drivkrafterna för redovisning och revision har att göra med just kontrollen av motivationsproblem. Till exempel, anledningen till att man insisterar på att ha en oberoende revisor är för att gemene man inte tror att det går att lita på att företagsledningen framställer trovärdiga rapporter på egen hand.³⁹

Teorin bygger på antagandet att individer är rationellt nyttomaximerande. Redovisningen ses som förmedlare av information till kapitalmarknaden. Kärnan i teorin är agentrelationen vilken definieras som ett kontrakt under vilket en uppdragsgivare (principalen) engagerar en annan person, uppdragstagaren (agenten) att utföra arbetsuppgifter för sin räkning och där beslutsfattande delegeras till uppdragstagaren.⁴⁰

4.1.1 Intressekonflikter

Agentteori antar att det existerar informationsasymmetri mellan agent och principal, vilket innebär att agenten har mer och bättre information om

³⁹ Lambert "Contracting theory and accounting" (2001) s. 4

⁴⁰ Bergström & Samuelsson "Aktiebolagets grundproblem" (1997) s.22

verksamheten än vad principalen har tillgång till. Detta medför att det uppstår informationsproblem i principalagentförhållandet. Dessa informationsproblem är av två slag: *adverse selection* och *moral hazard*.⁴¹

Adverse selection syftar till att agenten har privat information som inte principalen har vetskap om. Agenten antas ha överlägsen (privat) information om olika företeelser. Denna information kan agenten förse sig med innan han/hon går in i agentrelationen. Informationen kan även införskaffas väl inne i agentrelationen. Eftersom beslutsfattandet har övergått till agenten antas denne ha större vetskap om verksamheten och kan då utnyttja detta.

Moral hazard innefattar de informationsproblem som gäller bristande övervakningsmöjligheter. Agenten är anställd av principalen för att representera dennes intressen, men då principalen inte konstant kan kontrollera agenten, lockas agenten till att agera på ett sätt som inte är värde maximerande för principalen. Agenten antas ha låg moral i denna situation.

4.1.2 Agentkostnader

De kostnader som uppstår för principalen brukar benämnas agentkostnader. Kostnaden kan beräknas som summan av (1) övervakningskostnader för principalen, (2) bindningskostnader för agenten samt (3) residual förlusten.

Exempel på övervakningskostnader är externa revisorer. Bindningskostnader kan även benämnas lojalitetsutfästelser,⁴² vilket innebär att agenten lägger ner resurser som garanterar att han/hon inte kommer att företa handlingar som är till nackdel för principalen, samt de resurser som kompenserar principalen om agenten ändå skulle göra detta. Trots dessa kraftsansträngningar från båda parter så är det ej möjligt eller lönsamt att fullt ut eliminera alla intressekonflikter. Detta medför att det alltid kommer uppstå ytterligare förluster, residual förluster.

⁴¹ Bergström & Samuelsson "Aktiebolagets grundproblem" (1997) s.26

⁴² Ibid.

4.2 Förtroende

Aktuella utvecklingar i USA visar att betydelsen av förtroende i yrkesrelationer och inom organisationer kommer att öka de kommande åren. En bidragande källa till detta är en ökad mångfald i yrkesrelationerna. Individer med olika bakgrund måste i utökad grad komma i kontakt med varandra. Detta medför ett ökat behov av förtroende mellan dem.⁴³

Flertalet teorier har dykt upp som förklarar de mekanismer som minimerar risken inneboende i yrkesrelationer. Dessa teorier är skapade för att undvika konsekvenser av ett brustet förtroende. En av svårigheterna som har utgjort ett hinder för tidigare forskning om förtroende, har varit bristen på en klar definition bland de faktorer som bidrar till förtroende, förtroende i sig själv samt resultatet av förtroendet.⁴⁴ Många forskare har påpekat att risk är nödvändigt för att förstå begreppet förtroende. Det är oklart ifall risk är en föregångare till förtroende, är förtroende eller är ett resultat av förtroende.⁴⁵

4.2.1 Definition av förtroende

Mayer et al har följande definition på förtroende;

”...the willingness of a party to be vulnerable to the actions of another party based on the expectation that the other will perform a particular action important to the trustor, irrespective of the ability to monitor or control that other party”⁴⁶

Villigheten att utsätta sig för en risk är en av få kännetecken som är gemensamt för alla situationer som involverar förtroende. Att vara sårbar innefattar att det finns något av värde som kan gå förlorat. Förtroende handlar således inte om att ta en risk utan snarare villigheten att ta en risk.

⁴³ Mayer, Davis & Schoorman ”An integrative model of organizational trust” (1995) s.710

⁴⁴ Ibid. s.711

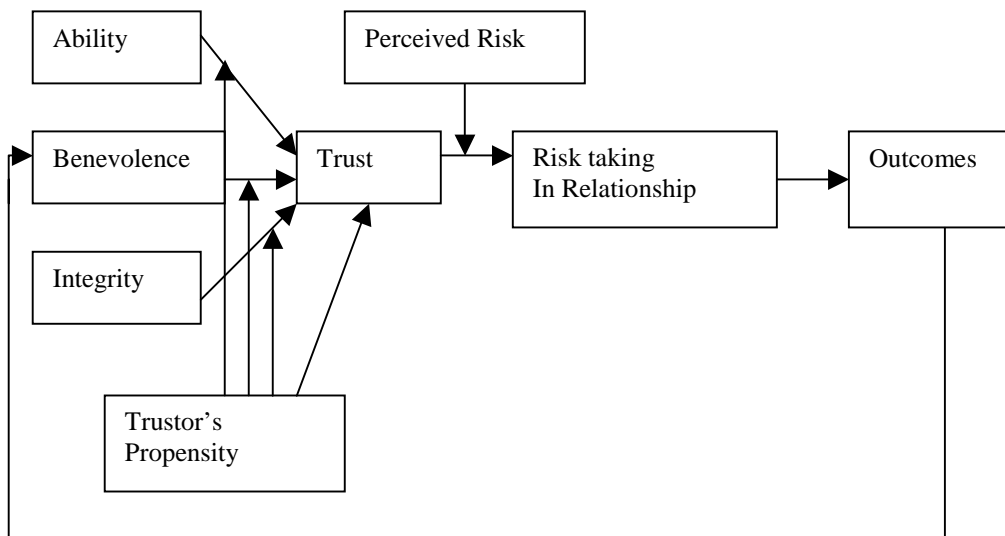
⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid. s. 712

4.2.2 Förtroendeingivande faktorer

Förhållande som leder till förtroende är mycket omdiskuterade i litteraturen. Trots att flertalet faktorer har föreslagits är det tre karakteristiska faktorer som figurerar i litteraturen; *förmåga*, *välvilja* och *integritet*.

Factors of Perceived Trustworthiness

Figur 4.1 Proposed Model of Trust⁴⁷

4.2.2.1 Förmåga (Ability)

Förmåga förklaras som en grupp färdigheter, kompetenser och karakteristiska drag som möjliggör för en part att inneha inflytande inom ett specifikt område. Det specifika området är anpassat efter individen. Detta då en individ har hög kompetens inom det speciella området, vilket medför stort förtroende för honom/henne. Inom andra områden kan individen ha sämre kunskaper.⁴⁸ En revisor anlitad av ett företag måste till exempel påvisa att han/hon besitter kunskaper som inte företaget har, för att få förtroende.

⁴⁷ Mayer, Davis & Schoorman "An integrative model of organizational trust" (1995) s.715

⁴⁸ Ibid. s. 717

4.2.2.2 Välvilja (Benevolence)

Välvilja beskrivs som i vilken omfattning den som inger förtroende vill hjälpa den som känner förtroende. Många teoretiker har använt sig av begreppet i sina analyser om förtroende och då speciellt fokuserat på det faktum att det existerar en specifik relation mellan den som skapar förtroende och den som har förtroende. Ett exempel på ett sådant förhållande är mellan en mentor (den som inger förtroende) och hans/hennes protegé (den som hyser förtroende). Trots att det inte är obligatorisk för mentorn att hjälpa protegén, gör han/hon det ändå utav välvilja. Välvilja uppfattas med andra ord som en positiv anpassning från den som inger förtroende till den som har förtroende.⁴⁹

4.2.2.3 Integritet (Integrity)

Förhållandet mellan integritet och förtroende handlar om den uppfattning som den som har förtroende besitter för den som skapar förtroende, när det gäller att den sistnämnde håller fast vid principer som anses acceptabla av den som hyser förtroende. Skulle dessa principer inte anses acceptabla, kommer inte den som skall alstra förtroende inneha någon integritet. Faktorer som bestämmer till vilken grad en individ anses inneha integritet är bland annat kontinuitet i individens tidigare handlingar, hur väl dessa handlingar överensstämmer med vad han/hon sagt, samt individens ärlighet och förmåga att agera på ett rättvist sätt.⁵⁰

4.2.2.4 Benägenhet (Propensity)

Benägenhet kan ses som den generella villigheten att inneha förtroende för andra. Individer skiljer sig i sin inneboende benägenhet att ha förtroende. Att individer varierar i sin benägenhet att ha förtroende beror på människors olika personligheter, erfarenheter samt kulturella bakgrund.⁵¹

⁴⁹Mayer, Davis & Schoorman "An integrative model of organizational trust" (1995) s.719

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid. s. 715

Dessa faktorer är hörnstenarna för skapandet av förtroende och varje faktor bidrar till ett unikt perspektiv att se på den part som inger förtroendet. Detta innebär emellertid inte att de olika faktorerna inte är relaterade till varandra, utan att en individ uppfattas som trovärdig om alla faktorer anses ha hög grad, eller som Mayer et al uttrycker sambandet;

” Trust for a trustee will be a function of the trustee’s perceived ability, benevolence, and integrity and of the trustor’s propensity to trust”⁵²

4.2.2.5 Risktagande (risk taking) och uppfattad risk (perceived risk) i förtroenderelationen

Precis som figuren 4.1 Proposed Model of Trust visar, är risk en väsentlig komponent i skapandet av förtroende. Att enbart inneha förtroende innebär inte att man behöver riskera något, men i samband med att man går in i en förtroenderelation är det nödvändigt att utsätta sig för en risk. Förtroende leder till risktagande i en sådan relation, och typen av risk beror på situationen. Författarna menar att graden av förtroende skall jämföras med graden av uppfattad risk i en situation, det vill säga den risk som är synbar. Om nivån på förtroendet överstiger nivån av uppfattad risk kommer den som har förtroende att gå in i förtroenderelationen. Är situationen omvänd, gör han/hon det ej.⁵³

4.2.2.6 Resultat (Outcomes)

För en mer komplett förståelse av förtroende är det av vikt att förstå relationens långsiktiga utveckling, då graden av förtroende ökar i takt med samarbetet. En individ som har förtroende för en annan tar en risk som kan leda till ett positivt resultat. Likadant, kan förtroendet minska för den som inger förtroende om relationen leder till ofördelaktiga resultat.

Mayer et al definition av resultatets roll i relationen;

”Outcomes of trusting behavior will lead to updating of prior perceptions of the ability, benevolence, and integrity of the trustee”⁵⁴

⁵² Mayer, Davis & Schoorman ”An integrative model of organizational trust” (1995) s.720

⁵³ Ibid. s. 724-726

⁵⁴ Ibid. s.728

5. Financial Statements Insurance, FSI

Följande kapitel redogör för FSI teoretiska grunder samt hur en upphandling och värdering av FSI skulle gå till. Vidare beskrivs de olika parternas roller i och konsekvenser av modellen.

5.1 Därför behöver marknaden FSI

Professor Joshua Ronen, nedan kallad JR, har utarbetat en modell, Financial Statements Insurance, nedan benämnd FSI, för hur man skall lösa frågan angående beroendeställningen mellan revisor och klient.⁵⁵

JR menar i sin rapport, att skandalerna som har följt efter Enron och Worldcom, bygger på en följd av avslöjanden om felaktigheter och rättningar i företagens finansiella rapporter. Detta i sin tur påvisar två olika problem för marknadens aktörer vid värdering och prissättning av ett företags aktier i samband med granskning av en finansiell rapport.

Det första problemet är tillförlitligheten och kvaliteten på företagets rapporter avseende framtidsprognoser, och det andra problemet är att kunna prognostisera framtida kassaflöden och hänföra dem tillbaka till värdering av säkerheten i företaget. Även om man förutsätter att korrekta modeller finns tillgängliga, kan osäkerheten kring kvaliteten på den finansiella rapporten leda till felvidring av prissättningen och otillräcklig information till marknaden.

Flera anledningar anges som orsak till att skandaler av typ Enron och Worldcom dyker upp. Kanske är den största, att ledningen för egen vinning mixtrar med bokföringen genom bedrägeri, missvisande rapporter och andra oetiska tilltag. Den mest sannolika orsaken enligt JR är dock att den oberoende revisorskåren inte klarar av att fullfölja åtagandena i sin yrkesroll. Revisorer är beroende av det företag som betalar för deras arbete och som bestämmer deras ersättningsnivå.

⁵⁵ Ronen, Dontoh & Sarath "Financial Statements Insurance" (2003)

Detta skapar en partisk relation mellan det reviderade företags ledning och revisorn.

Åtal och böter hindrar inte att fel begås eller planeras, eftersom internationella felaktiga framställningar är svåra att upptäcka eller bevisa. Noggrannare översyn eller fler regler från statliga myndigheter kommer inte heller att förbättra situationen, utan det skulle bara visa sig ineffektivt och vara slöseri med offentliga resurser. JR anser istället att marknaden själv får komma fram med en lösning, där man försöker motverka den allt för starka kopplingen mellan revisor och klient. Det krävs en institutionell marknadslösning för att uppnå effekten att revisorerna skall ha samma drivkraft som aktieägarna efterfrågar.

5.2 Tanken bakom FSI

JR menar, att om man inför och använder FSI så leder detta till rapporter med bättre kvalitet och som är mer i linje med det aktieägarna efterfrågar. Idag utser bolagsstämman den revisor som skall anlitas för revisionen. Med FSI förändras den bilden. I sin modell menar JR att företaget som vill bli reviderat skall teckna en försäkring hos ett försäkringsbolag, istället för att själv välja en revisor för revisionen. Denna försäkring skall täcka aktieägarnas intresse vid en eventuell framtida skandal, till exempel om någon har mixtrat med bokföringen. Om ett företag väljer denna försäkring, som är helt frivillig att teckna, köper de sig för en viss premie, en säkerhet gentemot marknaden, att deras rapport ger en rättvisande bild. När ett företag har valt att teckna en försäkring, köper i sin tur försäkringsbolaget in en oberoende revisor på konsultbasis och denne revisor gör sedan en traditionell revision. Det finns ingen koppling mellan revisorn och klienten, på grund av att det är försäkringsbolaget som är uppdragsgivare och tillika betalar revisorns arvode.

FSI har även ett andra syfte, då den genom presentation i företags finansiella rapport blir tillgänglig för alla. Detta gör att investerarna själva har möjlighet att bilda sig en uppfattning om hur reell och korrekt företags finansiella rapport är.

Företagen kan välja olika nivåer på ersättning i försäkringen till investerarna. Företag som väljer att ha en hög ersättningsnivå, och betalar en låg premie, ger signaler till marknaden att det är mycket hög kvalitet på deras rapporter. Företag som däremot har valt att sätta en låg ersättningsnivå eller ingen ersättning alls

eller betalar en hög premie, ger indikationer om sämre kvalitet på rapporten. Detta medför att alla företag kommer att eftersträva att presentera så bra och tillförlitliga rapporter som möjligt. Dels för att få betala lägsta möjliga premie för högsta möjliga ersättningsnivå och dels för att få så attraktiva och lockande rapporter som möjligt.

JR hävdar i sin rapport att dagens traditionella revision skapar en intressekonflikt genom att utvald revisor både får betalt av företaget och även skall stå till svars mot VD och ekonomichef. Enligt revisorslagen skall revisorn vara oberoende, för att kunna agera med en objektiv syn på företagets redovisning. I själva verket är det dock företagsledningen som anställer och engagerar revisorn. Fastän aktieägarna röstar på bolagsstämman och godkänner styrelsens rekommendationer av val av revisor, så fattas det egentliga beslutet om val av revisor av styrelsen. Rådande situation medför att revisorn kommer in i relationen med företaget med en inbyggd konflikt, där revisorns uppgift är att granska räkenskaperna hos uppdragsgivaren, som dessutom är den som betalar revisorns arvoden och bestämmer villkoren. Risken för revisorn att förlora intäkten från en stor och trogen klient, även med de restriktioner om begränsningar som har skett med till exempel Sarbanes-Oxley Act of 2002,⁵⁶ kommer ändå troligtvis leda till att revisorn kommer att gå på lednings linje i det reviderade företaget.

5.3 Arbetsgången med FSI

I en tidigare rapport,⁵⁷ beskriver JR hur FSI är uppbyggt, hur de olika aktörerna i FSI modellen ser ut och hur arbetet går till. Arbetet startar med en genomgång av företaget som vill teckna FSI. Genomgången utförs av en expert på riskanalyser, på begäran av försäkringsbolaget som utfärdar försäkringen, och går ut på att undersöka följande förhållanden:

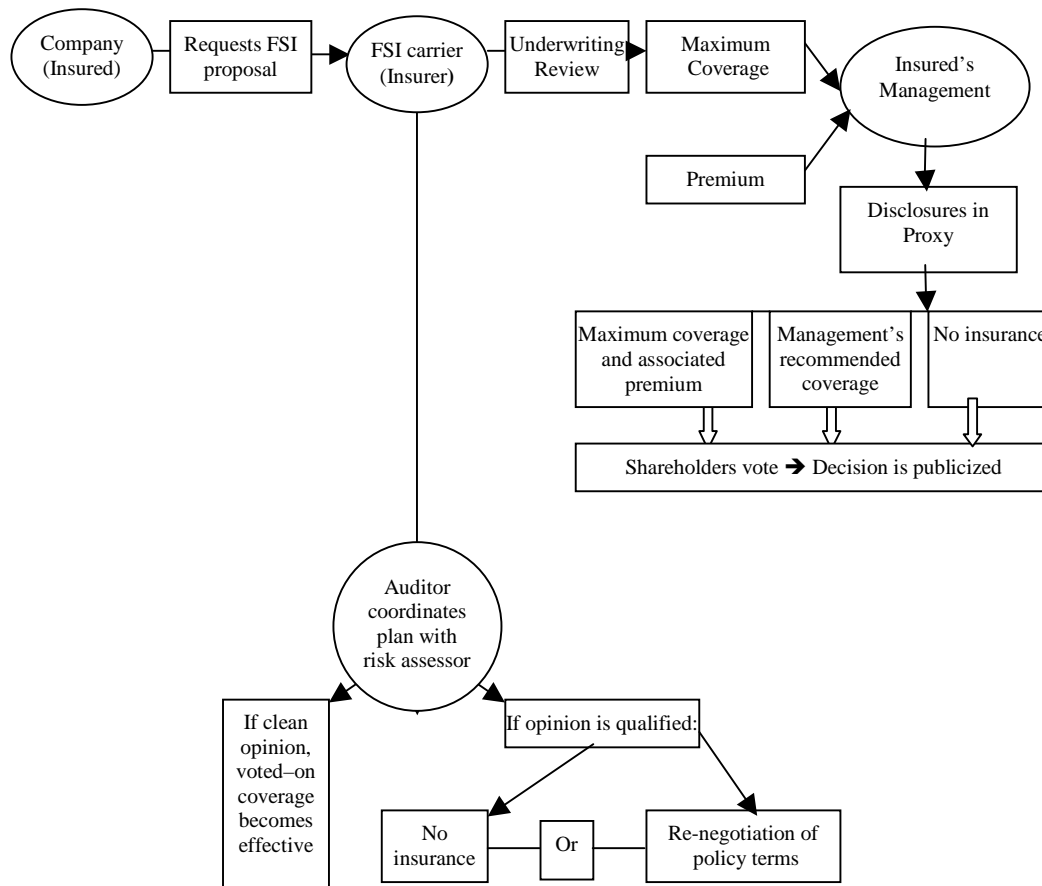
- Företagskultur, konkurrens, stabilitet och den allmänna ekonomiska ställning i den bransch där det tecknande företaget agerar.
- Rykte, integritet, strategi, finansiell status och tidigare produktionsresultat hos den sökande ledningen.

⁵⁶ <http://banking.senate.gov/docs/reports/reports.htm> Sarbanes-Oxley Act of 2002

⁵⁷ Ronen "Post-Enron Reform: Financial Statement Insurance, and GAAP Re-visited", (2002) Stanford Journal of Law, Business & Finance Vol 8:1

- Beskaffenhet, ålder, storlek och struktur hos den potentiella försäkringstagaren.
- Den potentiella försäkringstagarens kontroll av omgivningen och signifikanta management, redovisningspolicy, tillvägagångssätt och metod.

Arbetet fortskrider i olika etapper:

Figur 5.1: FSI modellen⁵⁸

Steg 1- Företaget som söker teckna en försäkring får en offert från försäkringsbolaget. Offerten innehåller vanligtvis ett maxbelopp för den ersättning som företaget kan få ut på sin försäkring, i relation till den premie som de har valt att betala, men oftast även alternativa ersättningsnivåer relaterade till lägre premienivåer. Offerten lämnas oftast i samband med den första genomgången som görs av företaget och den genomgången ligger sedan till grund för värdena i offertens olika ersättningsnivåer och premier. Personen som handhar granskning

⁵⁸ Ronen "Post-Enron Reform: Financial Statement Insurance, and GAAP Re-visited", (2002) Stanford Journal of Law, Business & Finance Vol 8:1

och offertförfarande, kan mycket väl vara samma person som sedan utför den finansiella revisionen i det företaget.

Steg 2 – Försäkringsbolagets ombud erbjuder följande alternativ:

- Ett maximalt ersättningsbelopp för försäkringen och premienivån för denna summa, samma som i offerten.
- Högsta ersättningsnivå och premie för den summa ledningen rekommenderar.
- Ett alternativ utan ersättning.

Steg 3 – Om inget av alternativen i steg 2 godtas, kan personen som skött den föregående granskningen tillsammans med en revisor, göra en ny värdering där man kommer med nya förslag på försäkringens omfattning.

Steg 4 – Om den granskande personen presenterar en givande och klar bild av företaget efter granskningen, publiceras policyn. Det är då den första offertens ersättningsnivå och premie som blir bindande för försäkringsbolaget. Däremot, om en oklar bild lämnas, tecknar inte försäkringsbolaget någon försäkring förrän företaget har omförhandlat sina villkor. Efter en sådan omförhandling publiceras den nya policyn.

Det sista steget innebär att den granskande personen lägger in en klausul om vilket ersättningsbelopp som gäller för den följande finansiella rapporten och till vilken premie.

5.4 Om en stämning sker

Inbyggt i FSI modellen finns även ett villkor att försäkringsbolaget och företaget tillsammans utser ett juridiskt ombud, som påtar sig att föra talan för företaget vid en eventuell stämning. Detta ombud har till uppgift att sammanställa information och krav vid en eventuell stämning innan försäkringsbolaget kontaktas.

Om en stämning sker, utser det juridiska ombudet tillsammans med försäkringsbolaget, en expert som har till uppgift att utreda om felet i den finansiella rapporten bygger på försummelse eller felaktigt framställda uppgifter. Efter expertens uttalande är det försäkringsbolaget som ersätter aktieägarna upp till den ersättningsnivå som företaget har valt att teckna i sin försäkring.

5.5 Försäkringsbolagets roll i FSI

Försäkringsbolagen kommer i alla lägen att skydda sig mot eventuella skadestånd och utbetalningar, likt förhållandet vid Enron skandalen, genom att kräva så säkra rapporter som möjligt. Detta gynnar även aktieägarna, som indirekt skyddas mot förluster på sina placeringar. Genom att försäkringsbolagen konstant skyddar sig mot ersättningsanspråk till följd av bristfälliga rapporter, kommer revisorerna att gå mer på försäkringsbolagens uppdrag för att få fram så tydliga och klara rapporter som är möjligt. Detta för att få behålla försäkringsbolagen som är deras största och mest trogna klienter.

Enligt JR är den största drivkraften bland försäkringsbolag är att maximera sin vinstmarginal. Detta i kombination med den rådande konkurrensen bland försäkringsaktörerna på marknaden, kommer att leda till att premien som företagen får betala för denna typ av försäkring, hålls nere på en så låg nivå som möjligt. Premien kommer att stå i relation till försäkringsbolagens beräkningar som inkluderar eventuella skadestånd, vissa omkostnader samt även den procentuella vinstandel som alla försäkringsbolag har. Om premien inte är tillräckligt väl tilltagen, kommer försäkringsbolaget inte att överleva.

Det kan diskuteras om det inte kommer in oseriösa aktörer på marknaden för att bjuda under konkurrenter i offerterna, och på så sätt undergräva marknaden. Antas kan dock att chansen, eller risken, är lika stor som idag, med andra traditionella företagsförsäkringar.

Försäkringsbranschen är redan idag föremål för en av de hårdaste kontrollerna från myndigheterna och detta innebär att det kommer att vara lätt att införa FSI hävdar JR, då marknaden försäkringsaktörer är vana vid att stå under hård kontroll och tillsyn.

Enligt JR kommer premien för FSI inte att innebära någon fördyrande omkostnad för företaget. Som systemet ser ut idag, betalar företaget kostnaden för revisionen direkt till revisionsbyrån och dessutom utöver det, olika försäkringar för VD och ledning. Därtill görs också vissa avsättningar för att täcka kostnader för eventuella framtida stämningar på grund av felaktigheter i de finansiella rapporterna. I

premien för FSI är alla dessa poster inbakade och försäkringsbolaget står alltså för samtliga dessa risker.

Kommer då försäkringsbranschen att ha råd att betala ut ersättning till alla investerare vid en ny eventuell skandal liknande Enron? Svaret är ja enligt JR. Detta genom att FSI, till skillnad från egendoms- och olycksfallsförsäkringar, garderas av försäkringsbolagen på den finansiella marknaden genom derivatahandel.⁵⁹

5.6 Revisorns roll i FSI

Som revisorns roll fungerar idag, agerar inte denne företrädesvis på aktieägarnas linje, utan fastmera på ledningens i det reviderade företaget, som också betalar revisorns arvode. Ledningen för företaget tar fram allt underlag för revisionen och utifrån detta material skall revisorn granska och kontrollera noggrannhet och uppriktighet. Allt sker i överensstämmelse med lagar och god redovisningssed.

Så länge som det reviderade företaget betalar revisorns arvode direkt, kommer revisorn att värna om sina framtida intäkter genom att vara mån om och trogen sina uppdragsgivare. Genom att införa FSI skulle revisorerna vara mera benägna att säga emot eller kräva in mera sakliga argument från företagets ledning innan de går på samma linje.

FSI kommer att medföra att revisorn är mer benägen att göra ett bra jobb utifrån investerarnas och försäkringsbolagets aspekt, då det är försäkringsbolaget som är revisorns uppdragsgivare och tillika betalar arvodet. Detta leder till att revisorn gör sitt yttersta för att prestera ett mycket gott arbete, då risken annars finns att försäkringsbolaget inte kommer att anlita dennes tjänster i framtiden.

JR hävdar att med FSI skulle kvaliteten på revisionen avspeglas i ersättningsnivån från försäkringsbolaget. Då det är försäkringsbolaget som sätter upp villkoren i avtalet mellan revisorn och försäkringsbolaget vid upphandling av revisionsuppdrag, kommer nivån på revisionskvaliteten vara så god, att försäkringsbolaget garanterat undkommer att betala ut en eventuell framtida

⁵⁹ Med derivater kan man minska de risker värdeändringarna i placeringsobjektet förorsakar utan att förlora chansen till vinstgivande placeringar.
<http://www.nordea.fi/swe/hen/sasi/johdannaiset.asp?navi=vaihtoehdot&item=johdannaiset> 2003-05-19

skadeersättning till investerarna. Denna förbättring av revisionens kvalitet, ligger i linje med aktieägarnas behov och önskemål. Det som gynnar försäkringsbolaget, gynnar även aktieägarna.

Revisorn kommer att försöka maximera skillnaden mellan intäkten för den utförda revisionen och den totala kostnaden för en mindre bra utförd revision som leder till en ny skandal och förlorade framtida uppdrag åt försäkringsbolaget. Denna maximering leder till en optimal kvalitet på revisionen. Som systemet fungerar idag enligt JR, med en one-to-one-relation mellan revisor och klient, innebär inte en mindre bra utförd revision någon katastrof för revisorn. Oftast leder det bara till att revisorn förlorar just den klienten plus eventuella rättskostnader. Genom FSI skapas istället en one-to-many-relation mellan revisor och försäkringsbolag, vilket innebär att försäkringsbolaget förser revisorn med många klienter. En dålig revision skulle få två allvarliga konsekvenser för revisorn. För det första att ingånget lagligt avtal mellan revisorn och försäkringsbolaget ej fullföljs och för det andra att relationen mellan revisorn och försäkringsbolaget skadas. Det senare medför att revisorn framledes tappar klienter på en och samma gång, med risk för stort bortfall av framtida revisionsintäkter.

5.7 FSI, ett nyckeltal för marknaden?

I sin modell FSI, förutsätter JR att marknaden är medelstark-effektiv⁶⁰ (semistrong form). Detta innebär, att som investerare på marknaden kan du endast lyckas bättre om du har tillgång till insiderinformation.

När aktieägarna har röstat om ersättningsnivån i FSI på bolagsstämman, betalar företaget den premie som åligger dem för att teckna försäkringen. Därigenom hoppas aktieägarna ge en stark signal till marknaden om kvaliteten på den finansiella rapporten i företaget som tecknar FSI. Desto högre ersättningsnivå som aktieägarna röstar fram på bolagsstämman, desto högre blir premien som företaget måste betala. Beroende på den ersättningsnivå stämman beslutar om och ju bättre kvalitet på den finansiella rapporten företaget presenterar, desto lägre premie behöver företaget betala. Har företaget en mycket god internkontroll, det vill säga att revisorn gör en noggrann och utförlig revision, bidrar detta till att den inhyrda

⁶⁰ I effektiva marknadshypotesen finns även formerna stark- och svageffektiv, vilket innebär att all tillgänglig, inklusive insiderinfo, är inräknat i aktiekursen, respektive att det ej går att få överkastning genom att analysera aktiens historiska utveckling. Schroder, Clark & Cathey "Financial accounting theory and analysis" (2001)

personen, som värderar företaget inför tecknande av FSI, kan godta företagets standard och kvaliteten på de finansiella rapporterna. Detta i sin tur medför lägre premie för företaget att betala. En bättre värdering av kvaliteten på företagets rapporter och arbetet med internkontrollen, kan leda till lägre och lägre premie och slutligen kanske till en fast premie. Allt detta skall sända ut en mycket stark signal om kvaliteten på företagets finansiella rapport, vilket i sin tur leder till att marknaden kan använda dessa premier som ett mått för att jämföra olika företag med varandra. JR menar att detta bidrar till att marknaden kan bilda sig en uppfattning om vilket av företagen som har den bästa kvaliteten på sin rapport och därigenom de säkraste och mest köpvärda aktierna bland konkurrenter.

Det finns andra positiva aspekter med att företaget tecknar en FSI samt att premien blir offentlig i företagets finansiella rapport. Investerare, eller framtida målsägande vid ett eventuellt försök till stämning, ser att företaget är försäkrat genom sin FSI och vet att detta förser företaget med en kvalitetsstämpel avseende dess finansiella rapport. Dessutom har aktieägarna i företaget en trygghet i förvisningen om att de inte kommer till skada eller lider stora svåra ekonomiska förluster i och med att försäkringsbolaget täcker ett eventuellt skadestånd.

Enligt JR skulle införandet av FSI medföra att marknaden skulle få mer komplexa och säkra instrument att arbeta med än vad som finns i dag vid värdering av säkerheten i företagens finansiella rapporter. FSI ger två viktiga säkerhetsvärderingar; aktieägarna tryggas ekonomiskt vid en eventuellt ny skandal och; de finansiella rapporternas trovärdighet stärks när marknaden ser att företaget har en betald FSI premie i sin årsredovisning. Desto lägre premie och mer noggrann värdering av risken i företagets finansiella rapport, desto säkrare blir för det institutionella och individuella ägandet i företaget.

5.8 Konsekvenser för det försäkrade företaget

JR menar att premien för FSI i årsredovisningen skulle kunna bli ett viktigt konkurrensinstrument för företaget. Genom att ha en låg premie med hög ersättningsnivå, kan företaget visa marknaden att deras rapport går att lita på bättre än konkurrenternas som har en högre premie. FSI premien kan vidare fungera som en kvalitetsstämpel på företagets finansiella rapporter och kan tjäna som ett viktigt instrument gentemot finansiärerna och dessutom har företagen som tecknar FSI, lättare att ordna finansiering till nya projekt och satsningar och detta till en lägre kostnad.

Konkurrensen skulle bli klart synbar och kännbar för företag med sämre kvalitet på sina finansiella rapporter. Detta genom att det dels blir klart att det inte går att lita helt på deras rapporter och dels att de blir tvungna att betala en högre premie för att uppnå samma ersättningsnivå som ett konkurrerande företag med bättre kvalitet på, och därmed lägre risk i, sina rapporter. Företag med sämre kvalitet på sina finansiella rapporter har två alternativ, antingen betala en högre premie för att uppnå samma ersättningsnivå som konkurrenterna eller inte teckna någon FSI över huvud taget. Båda alternativen avslöjar dock företagets kvalitet på rapporterna till marknaden. Detta kan leda till sämre värdering hos investerare och svårigheter att hitta finansiärer. Valmöjligheterna för ett företag med en sämre rapportkvalitet är inte många, men mycket enkla och klara; förbättra den interna kontrollen i redovisningen och utför noggrannare revisioner. Om företaget genomför detta, har de möjlighet att värdera om, och få en förnyad värdering av risken i sina finansiella rapporter av en värderingsman som arbetar på uppdrag av försäkringsbolaget som tecknar FSI. Om värderingsmannen sänker deras risk, vilket innebär att han är nöjd med deras förbättringar och ökade tillförlitlighet i rapporterna, leder detta till att företaget har möjlighet att teckna en FSI till en lägre premie med hög ersättningsnivå.

6. Respondenternas ståndpunkter

Kapitlet innehåller en sammanställning av våra empiriska data. För att lättare se vad de olika kategorierna av respondenter har svarat, är avsnittet indelat som följer; revisorer, försäkringsbolag, noterade bolag samt finansierer. Vi vill betona att ståndpunkter och åsikter som har framkommit endast är personliga och representerar ej företagens officiella ställningstagande.

6.1 Sammanställning av intervjuer med revisorer

De revisorer som vi intervjuat är: Sten Humble, auktoriserad revisor på KPMG och Patric Ljungberg, även han auktoriserad revisor, på Deloitte&Touche.

6.1.1 Revision

Båda revisorerna är överens om att det idag inte är något stort problem med oberoende mellan revisorn och dess klient. Humble anser dock att det är betydligt lättare att arbeta på en större byrå, då det är enklare att avböja ett uppdrag utan att revisorn lider någon större ekonomisk förlust.

Båda antydde att när det uppstår problem med redovisningen är det inte för att företagsledningen vill dölja något, utan för att ledningen är okunnig i ämnet eller har fått för lite information innan de fattar ett beslut. Humble ansåg också att det är när företagsledningen har inkopplat ett bonussystem till vinsten som det kan skapas problem med redovisningen.

Båda revisorerna anser att revisionen inte bara är till för aktieägarna utan det finns ytterligare intressenter, som till exempel finansierer, anställda, staten och blivande aktieägare. Deras intressen bör också tillgodoses vid en revision.

Revisorerna är överens om att det är viktig att det finns regelverk för oberoende men viktigast av allt är att människor känner förtroende för revisorerna. Humble förklarade att förtroende är en av huvudfrågorna för revisorn och utan det kan

revisorn inte fortsätta sitt arbete. Ett tydligt bevis på detta är Arthur Andersen, som försvann när företaget blev av med sitt förtroende på marknaden.

Humble ansåg att det finns en risk att man efter några år fyller i analysmodellen på rutin. Trots detta anser han det ändå vara bra med en checklista som finns på papper vilket skapar en trygghet. Ljungberg tycker att områdena och kontrollerna som analysmodellen innefattar är tillräckliga, men att straffen och sanktionerna tyvärr är otillräckliga vid överträdelser. Vidare känner Ljungberg att revisorerna gör mer idag än vad som behövs för att klara av de krav som regelverket ställer.

Ljungberg upplever att det är ett problem att ekonomichefen är den som ansvarar för revisionsupphandling genom offertupphandling, därför att det är ekonomichefens arbete revisorn sedan skall revidera. Revisorerna är överens om att det inte alltid är lägsta pris i offertupphandlingen som vinner, utan att det är revisorns förtroende på marknaden som spelar en viktig roll, samt den branschkunskap som teamet bakom revisorn har. Båda revisorerna anser att revisionsutskott kan vara en lösning på problemet med offertupphandlingen genom att frågan lyfts från företagsledningen till styrelsen. Styrelsen är till för att representera ägarnas intresse.

Intern rotation inom revisionsbyråer ser båda revisorerna som en bra och positiv åtgärd för starkare oberoende. Men de anser att det redan finns en naturlig rotation inom revisionsbyråer. Den naturliga rotationen sker genom att gruppmedlemmarna inom teamen ofta avancerar eller byter uppdrag. Det sker även en naturlig rotation hos klienterna genom att individerna i företagsledningen byts ut med jämna mellanrum.

6.1.2 Financial Statements Insurance

Båda revisorerna är skeptiska till FSI och finner inte att modellen kommer att tillföra något. Ljungberg menar att alla människor i grund och botten är ärliga och vill göra rätt och ser inget problem med oberoendet. Han anser att det skall enormt mycket till om revisorer och ledning medvetet skall lyckas föra någon bakom ljuset genom att mixtra med bokföringen. Humble menar att det redan finns ett kontrollorgan, nämligen revisorsnämnden. Teoretisk skrivbordmodell som inte kommer att fungera därför att det är svårt och nästintill omöjligt att förutse framtidsprognoser reflekterar Humble.

Ljungberg anser att med FSI skulle det fortfarande vara för mycket fokusering på andra än företagsledningen. Det är företagsledningen som har det slutliga ansvaret för att rapporterna är korrekta. Med FSI läggs istället ansvaret och risken hos försäkringsgivaren. Han tycker även att det i Sverige finns för få noterade företag att sprida riskerna i, samt att det finns för få och för små försäkringsbolag att sprida risker och återförsäkra sina premier hos. Humble bedömer att försäkringsbolagen kommer ha svårt att klara av en sådan roll som FSI innebär, på grund av att de inte klarar av att förutse framtida händelser. Humble gör en jämförelse med flygbolagens flygförsäkringar efter World Trade Center den 11 september och revisorernas ansvarsförsäkringar efter Enron skandalen.

Ljungberg är rädd för att FSI kommer att medföra sämre kvalitet på rapporterna. Försäkringsbolaget kommer att bestämma nivån på hur mycket revisionen får kosta och därigenom omfattningen av vad som revideras. Ljungberg anser inte att FSI premien kommer att bevisa kvaliteten på de finansiella rapporterna. Humble är inne på samma linje och menar att ingen skulle klara av att betygsätta FSI, än mindre tolka betyget.

Båda revisorerna tycker dock att FSI skulle kunna fylla en roll för de små aktieägarna och deras sparade kapital, men för de stora aktörerna har FSI ingen betydelse eftersom de antas vara så pass erfarna att de kan göra egna analyser och tolkningar. Vidare upplever de båda revisorerna att FSI kan medverka till att företagen vill mörka sina risker för att få lägre premier. Humble sa: -”upptäcks metoder ligger alltid efter döljandemetoder”. Med det menar han att polisen alltid ligger steget efter brottslingen. Vill företag dölja sanningen så kommer de ändå kunna göra detta i framtiden, även med införandet av FSI.

Revisorerna befarar att FSI kommer att medföra att de blir klassade än mer som kontrollmyndighet. Det är inte bra för revisionsarbetet, då det bygger på förtroende och öppenhet.

De båda revisorerna är helt övertygade om att FSI kommer att medföra en fördyrande totalkostnad för företagets revision, vilket i slutändan drabbar aktieägarna. Detta genom att det kommer in en tredje part i relationen som vill tjäna pengar. Vidare funderade Ljungberg över hur det kommer att fungera med företag som vill ha en större och mer omfattande revision än vad revisorn och försäkringsbolaget kommit överens om. Skall dessa företag behöva köpa in ytterligare revisionstjänster för att trygga sin interkontroll. Då måste företaget ha flera revisorer, vilket Ljungberg hävdar kommer att medföra dyrare revision.

Humble avslutade vår intervju med en synpunkt, som han själv inte hade något svar på: -”Hur kommer FSI att påverka revisorernas tystnadsplikt”? Hur mycket ska revisorn berätta för försäkringsbolaget?

6.2 Sammanställning av intervju med försäkringsbolag

De personerna inom försäkringsbranschen vi intervjuat är: Agnetha Estwall, Manager for specialties på Zürich samt Ulf Spång, vice VD på Skandia (auktoriserad revisor och tidigare VD för Ernst&Young)

6.2.1 Revision

Spång ser inget större problem med oberoende frågan men anser ändå att den största risken med oberoende i revisionsbranschen är minskningen av konkurrensen bland revisionsbyråerna. Han tycker också att det är viktigt att revisionsbyråerna är ekonomiskt oberoende. På så sätt är han positiv till de fyra stora revisionsbyråerna som finns idag då de är tillräckligt stora och ekonomiskt oberoende för att kunna avsäga sig ett betydande uppdrag.

Estwall tycker att det inte finns något oberoende i Sverige, men anser ändå att revisorerna har god moral. Hon menar att personliga kontakter och personkemin alltid kommer ha en inverkan vid revisioner, och därför går det aldrig att komma ifrån oberoendet, inte ens med FSI, men det kan medföra att oberoendet blir starkare. Estwall påpekar att det därigenom är viktigt med förtroende och hänvisar till fallet med Arthur Andersen, det visade vikten av att ha förtroende för revisorn och om detta försvinner finns det inget kvar.

Spång litar generellt på dagens rapporter, men han medger att det finns företag som presenterar undermåliga rapporter. Han ser skillnad på kvaliteten på företagets rapporter, föder rapporten fler frågor än den ger svar, då är det en dålig rapport. Spång menar bestämt att dagens rapporter bygger nästan helt och hållet på uppskattningar. Vidare anser han att många gånger då det uppstår rubriker i massmedia om felaktigheter i företagets rapporter, beror det på att läsaren inte är tillräckligt insatt i företagets redovisning, som är ett mycket komplext system.

Estwall är positiv till rotation. Hon påpekar att innan Enron skandalen höjde marknaden på ögonbrynen om ett företag bytte revisor ofta, då trodde man, är företaget så besvärligt? Men i dag är det tvärtom. För att rotation skall fungera anser Estwall att det måste finnas någon typ av effektiv kunskapsöverföring mellan de olika inblandade. Grundtanken när någon skall granska någon annan är att det inte får finnas något jävsförhållande mellan dem. Även Spång är positiv till rotation, men han är inte säker på om det behöver gå så långt som extern rotation. Han menar att en erfaren och tränad revisor inte behöver flera år på sig att lära sig ett nytt företag. Vidare anser Spång att det är nyttigt att även huvudrevisorerna roterar, då det måste vara värdefullt att det kommer in nya idéer och erfarenheter vid revisionsarbetet.

Estwall är inte säker på att mer och hårdare extern kontroll medför bättre rapporter, däremot är hög moral och bättre internkontroll viktigt. Hon är positiv till revisionsutskott, då det förbättrar Corporate Governance. Spång ser att revisionsutskott träder in i snabb takt i de svenska bolagen. Han är mycket positiv till detta och anser att rotation i kombination med revisionsutskott är ett bra sätt att skapa oberoende.

6.2.2 Financial Statements Insurance

Spång anser att FSI är en spännande teoretisk produkt, men att den saknar användningsområde i realiteten. Spång är tveksam till om försäkringsbolagen är intresserade av FSI, på grund av att försäkringsbolagen blir tvungna att ta ut ohyggligt höga premier för att gardera sig själva. Detta leder till att företagen inte kommer vara intresserade av att teckna FSI. Estwall anser att FSI är genomförbar i USA, men långtifrån implementeringsbar i Europa. Hon är övertygad om att försäkringsbolagen kommer vara intresserade av FSI, men beroende på vem som ska skyddas och till vilket syfte. Hon drar parallell med att försäkringsbolaget aldrig skulle vilja försäkra en person som döms för rattfylleri från att förlora sitt körkort.

FSI borde göra att de finansiella rapporterna blir bättre och oberoendet stärks menar Estwall. Spång bedömer att FSI inte kommer få något genomslag på finansmarknaden på grund av den oerhört dyra premien, som blir en mycket stor kostnadspost för företagen som i slutändan drabbar aktieägarna. Han menar att FSI premien måste ställas i relation till någonting för att kunna bli ett användbart

instrument, det kommer troligtvis bara gå att jämföra företag inom samma branscher.

Med FSI kommer det ställas mycket höga krav på försäkringsbolagen, bland annat att aktivt delta i kvalitetsarbetet bakom och kring företagens rapporter. Estwall hävdar också att det endast finns ett fåtal aktörer på den svenska försäkringsmarknaden som är kapabla och som har kompetensen att utfärda en FSI. Dessa är Chubb, AIG och Zürich som alla har internationella ägare. Hon menar att företagen kommer att kunna fiffla eller mörka sina siffror, även med FSI, men hon känner att det borde bli bättre än idag. FSI skulle göra att försäkringsbolagen skulle ha kraft att kunna avsäga sig ett bolag och därigenom visa att ett bolag har en dålig finansiell rapportering. Idag finns det så kallade risk engineers som används hos vissa försäkringsföretag för att gå in i företag och kontrollera dem djupgående för att se på deras risker. När denna analys är klar lämnas en rapport till företaget om deras risker.

Spång upplever inte att försäkringsbolagen har erfarenhet eller kompetens att värdera riskerna i företagen. Dagens ansvarsförsäkringar som företagen tecknar för sin styrelse är oerhört dyra och komplexa. Det finns inget som tyder på att FSI skulle bli något annorlunda i något avseende. Vidare menar han att försäkringsbolagen inte klarar av att förutse risker, de har inte kompetens att värdera denna typ av frågeställningar som FSI medför. Detta skulle kräva att försäkringsbolagen blir tvungna att köpa in managementkonsult tjänster som kostar 2000-2500 kr/timme för att värdera riskerna hos företagen som vill teckna en FSI. Den kostnaden blir försäkringsbolagen tvungna att ta igen hos företagen via premien.

Estwall är helt övertygad om att FSI kommer att medföra mycket höga premier, men hon påpekar att FSI inte kommer att ersätta revisorernas ansvarsförsäkring fullt ut. Priset kommer alltid vara en viktig och stor fråga vid upphandlingen mellan försäkringsbolaget och revisorn. Försäkringsbolaget vill alltid tjäna pengar, detta gäller även om FSI blir verklighet. Även om företaget beslutar sig för att teckna en FSI innebär det inte att ledningen tas ifrån sitt ansvar. FSI medför inte att ansvaret flyttas över från relationen mellan företaget och revisorn till försäkringsbolaget.

Spång anser att det finns risk att revisorerna kan hamna i jäv om de först ska värdera företagets risk åt försäkringsbolaget i offertförfarandet, sedan göra en revision av företaget åt försäkringsbolaget. Spång antar att både revisorer och

företag vill ha direktkontakt med varandra och inte gå via en tredje part. Spång känner att FSI bara skulle bygga nivå på nivå med kontrollsystem, men ser dock ingen vinst med FSI. Spång anser att FSI skulle kunna stärka oberoendet till en början, men han är rädd för att FSI kommer bli ofantligt dyrt för företagen för att i slutändan drabba aktieägarna.

Estwall är helt övertygad om att FSI kommer att medföra bättre och mer tillförlitliga rapporter mot i dagsläget. Hon känner att det finns många mycket undermåliga rapporter idag. Estwall menar att i många stora bolag så har inte huvudrevisorn en aning om hur och vad som har reviderats under revisionsarbetet, då det har utförts av en grupp revisorsassistenter som sätts in att göra revisionsarbetet bara för att hålla nere kostnaderna för revisionsbyrån. Estwall bedömer att kvaliteten på företagens finansiella rapporter kommer förbättras med FSI, detta genom att det blir mer och hårdare kontroll vid revisionen. Dock finns risken även här att checklistor och kvalitetsdokument kommer kryssas i med slentrian efter en tid.

Det ligger mycket prestige i att för revisorerna ha de stora klienterna. Samma problem kommer att finnas mellan företaget som vill teckna FSI och försäkringsbolaget om FSI införs, försäkringsbolaget vill inte förlora sin premievolymer.

Spång ser ett stort och svårlöst problem med FSI om företagen vill ha mer omfattande revision av sitt företag än vad som försäkringsbolaget och revisorn har avtalat i sin offert. Sammanfattningsvis ser Spång ingen förändring för frågan angående oberoendet i och med FSI. Inte heller att FSI skulle förbättra företagens finansiella rapporter. Så i det stora hela är Spång negativ till FSI modellen.

6.2.3 Ansvarsförsäkringar

Idag täcker de ansvarsförsäkringar som finns för ledningen, inte bara finansiella rapporter, utan också mot andra intressenter så som myndigheter och andra som kan ha skadeståndskrav på dem berättar Estwall. Hon anser inte att FSI premien i rapporterna kommer att få lika stor betydelse som kassaflödesanalyser eller kunna konkurrera med idag redan befintliga väl inarbetade ratingbetyg. Hon är inte heller helt övertygad om att företagen vill ha med denna premie i sina rapporter, eftersom det kommer bli mycket stora och dyra poster, hon jämför med vad företagen betalar idag för sina ansvarsförsäkringar för ledningen. Hon säger att de

bonus-, options-, och avgångsvederlag som kommer upp med stora rubriker i massmedier inte är någonting i jämförelse med premierna som företagen får betala för ledningens ansvarsförsäkringar. FSI premien kommer garanterat att hamna på samma nivåer.

Enligt Estwall vill försäkringsbolag inte försäkra företagsledningen för att de skall kunna göra olagliga saker medvetet. Försäkringsbolag vill inte komma på kant med landets lagar eller finansinspektionen. Hon menar att försäkringsbolagen redan försäkrar företagens styrelser för misstag som de kan tänkas göra. Men dessförinnan gör försäkringsbolag en noggrann undersökning och genomgång av företaget, som sedan presenteras i en rapport, som i sin tur senare resulterar i ett avtalsdokument som styrelsen får skriva under.

Estwall berättar att om det sker en stämningsansökan mot en ansvarsförsäkring så ersätter naturligtvis försäkringsbolag till en nivå som är skälig. Dock är det inte säkert att försäkringsbolag ställer sig bakom den försäkrade och hjälper denna att driva processen, utan de betalar enbart ut ersättningen. Hon menar att försäkringsbolagen redan har, allra helst efter Enron skandalen, en rigorös kontroll och dokumentationskrav på revisorerna vid teckning av dessas ansvarsförsäkring. Estwall påpekar att försäkra revisorer är scary business, som kräver toppbevakning och riskanalyser. Försäkringsgivaren kräver att revisorerna dokumenterar hela flödet i sitt arbete från dess de fått kontraktet och vilka åtgärder de gör under arbetets gång. Estwall har ingen åsikt om revisorerna kommer vara intresserade av FSI. Hon ser bara mycket små skillnader på dagens ansvarsförsäkringar som revisorerna har och vad FSI skulle innebära.

6.3 Sammanställning av intervjuer med noterade bolag

Följande personer är representanter för noterade bolag: Ulf Kendrup, koncernledningsfunktion ekonomi och finans på Sydkraft och Peter Joelsson, administrativ chef inriktning ekonomi på SIGMA Kommun & Landsting AB.

6.3.1 Revision

Joelsson känner inte att oberoende frågan är något större problem för dem, då företaget är placerat på olika orter i Sverige med lokala revisorer och en huvudrevisor. Problemen med det är att de kan få presentera samma uppgifter i olika omgångar till de olika revisorerna, samt att de olika revisorerna kan tolka uppgifterna olika eller kräva olika åtgärder för att säkerställa revisionen. Men han anser att förtroende är viktigare än oberoende i relationen mellan revisorn och företaget. Kendrup anser att hela revisorns arbete bygger på förtroende. Han menar att revisorerna går styrelsen/ägarnas väg, men att revisorns ledstjärna i första hand är god etik och moral.

Vare sig Joelsson eller Kendrup har några problem med tilltron till revisorerna och deras arbete. Kendrup känner inget hot mot att det är företaget som betalar revisorn för att revidera företaget. Joelsson anser dock att klimatet i relationen mellan företaget och revisorn har hårdnat efter Enron skandalen, genom att revisorerna kräver och ifrågasätter mer.

Kendrup ser det som ett stort problem och hot att rapporterna måste presenteras allt tidigare. Det leder till slut till att företagen måste uppskatta vissa värden. Joelsson anser att revisorerna inte generellt har några problem med att lita på de siffror som företaget presenterar, men däremot vill de ha uppgifterna stärkta och kunna följa processen. Han anser vidare att lagstiftningen ger utrymme till vidlyftiga tolkningar i redovisningsarbetet.

Kendrup ser rotation som en mycket bra lösning för att komma ifrån problematiken angående oberoende. Även Joelsson är positiv till rotation av revisorer. Han anser även det som positivt att aktieägarna är mycket mer aktiva och ifrågasätter mer av vad som presenteras på bolagsstämman.

6.3.2 Financial Statements Insurance

Kendrup anser att FSI är en hypotetisk intressant modell, men att den är för teoretisk, en typisk skrivbordsmodell. Både Joelsson och Kendrup är överens om att försäkringsbolagen kommer vara intresserade av att vara med och vilja teckna FSI. Dock är Kendrup rädd för att försäkringsbolagen kommer pressa priserna på revision ännu mer mot idag, för att maximera sina marginaler, samt att jakten på lägsta pris hos revisorerna kommer att medföra rotation med täta intervaller. Han befarar att rotationen blir för ofta, vilket medför risk för sämre rapporter och fördyrande för aktieägarna i slutändan. Vare sig Joelsson eller Kendrup anser att försäkringsbolagen kommer att kunna värdera risken bättre än någon annan och att detta kommer leda till många felbedömningar.

Ett annat stort problem som Kendrup ser framför sig är hur företagen kommer att göra om de vill ha mer revision än vad försäkringsbolagen har bedömt i sin offert vid upphandlingen av FSI? Kommer då företaget få göra en extra upphandling med en annan revisor vid sidan av den som gör revisionen åt försäkringsbolaget?

Joelsson är inte säker på att FSI kommer att medföra bättre eller mer korrekta rapporter än idag. Det är mycket svårt att värdera de mjuka värden som finns i företagens rapporter, till exempel goodwillposter. Vare sig Joelsson eller Kendrup anser att FSI kommer förändra något för revisorernas dagliga arbete med revisionen.

Både Joelsson och Kendrup är överens om att FSI premien kan få genomslagskraft på finansmarkanden och öka förtroendet för företagens rapporter. Ett krav är att komma fram med ett mått där FSI premien ställs i relation till något, så att det blir ett begripligt nyckeltal att arbeta med för investerarna. Premien kan få samma status som de redan etablerade ratingbetygen som används på den finansiella marknaden, om försäkringsbolagen klarar av att lösa det etiska perspektivet.

Joelsson anser att FSI bygger på att revisorn eller försäkringsbolaget känner till företaget som har tecknat en FSI. Kendrup är rädd för att det finns risk att oberoendet kommer att flyttas från mellan revisorn och företaget, till mellan försäkringsgivaren och företag och även mellan försäkringsgivare och revisor istället. Den enda skillnaden med FSI är att revisorerna kommer att få förhandla med försäkringsbolagen istället för företagen.

Joelsson vet inte hur FSI i praktiken skulle fungera. Han är dock övertygad om att det kommer att synas vilka företag som är seriösa eller inte, och desto fortare det syns i rapporterna desto bättre, därför är premien bra eftersom den är offentlig. Avslutningsvis anser Kendrup att FSI totalt sätt inte kommer att innebära en förbättring för de flesta företagen, utan endast en risk för ökad kostnad för de ärliga företagen och aktieägarna. Även Joelsson är inne på samma spår, det kommer inte att bli någon större förändring mot idag förutom ökade kostnader.

6.4 Sammanställning av intervjuer med finansiärer

De vi har intervjuat inom finansiering är följande: Mats Olofsson och Torbjörn Larsson, företagsrådgivare på SEB Finans samt Olof Olsson, företagsrådgivare på Föreningssparbanken.

6.4.1 Revision

Ingen av respondenterna ser något problem med oberoendet idag. Däremot tycker de att förtroende för revisorn samt dennes renommé är viktigt vid granskning av rapporter. Olofsson och Larsson tycker att de generellt har större förtroende för revisorer som jobbar på lite större och mer välrenommerade revisionsbyråer, jämfört med icke kända revisorer. De tycker att de vet bättre hur de olika revisorerna agerar i olika frågor om de har haft kontakt med revisorns olika klienter sedan innan. Vidare erfar Olofsson och Larsson att hos större revisionsbyråer uppmärksammas nyheter fortare än hos de mindre. De tittar mer på vilka som sitter i styrelsen än vem som reviderar företaget anser Olofsson och Larsson. Men de är mycket noga med att poängtera att det inte spelar någon roll vem som reviderar eller som sitter i styrelsen, för i slutändan gör alltid banken egna värderingar och analyser innan de fattar ett beslut om ett företag. Olsson tycker att det är viktigt att revisorn som reviderar ett företag har branschkunskap.

Olsson har generellt inget problem att lita på de finansiella rapporter som företagen presenterar. Han tycker att det i Sverige finns ett allmänt väl fungerande kontrollorgan och oftast en god moral. Olofsson och Larsson har generellt inte heller något problem med att lita på företagets rapporter, men i slutändan är det deras egna analyser och kontroller som avgör. Kassaflödesanalys är deras främsta verktyg vid långivning, då inte dagens

kassaflöde, utan framtida kassaflöden. De vill försäkra sig om att företaget kan betala tillbaka sina lån och räntor.

Olsson är positiv till rotationsmodellen för revisorerna. Olofsson och Larsson känner att det inte har någon större betydelse om det är samma revisor som reviderar företaget, på grund av att de inte ser något problem med oberoendet. Alla tre respondenterna är överens om att de redan befintliga välrenommerade ratingföretagens betyg som finns, som till exempel Standard&Poor's, är ett viktigt instrument för dem vid värdering av företag och deras rapporter.

6.4.2 Financial Statements Insurance

Olofsson och Larsson ser inget behov av FSI i Sverige. De tycker att revisorerna har god etik och moral som det redan är idag, medan Olsson menar att rapporterna kan få ett högre förtroende genom FSI. Vidare anser Olsson att revisorn blir en kontrollperson eller polis genom FSI och mister då sin möjlighet att fungera som ett bollplank.

Olofsson och Larsson tycker inte FSI kommer att förändra revisorernas dagliga arbete, förutom att det är någon annan som betalar deras arvode. I och med detta finns risken att revisorerna får en intressekonflikt och blir beroende av försäkringsbolagen som tecknar FSI istället. Olsson är rädd för att försäkringsbolagen snabbt kommer att gå över till schabloner när det gäller att värdera risker i olika företag bara för att spara på sina kostnader och för att lätt och enkelt kunna räkna ut premier i sina redan befintliga beräkningsmodeller.

Ingen av de tre anser att försäkringsbolagen skulle klara av en sådan uppgift som FSI innebär. Alla tre är överens om att företagen vill kunna ha friheten att välja revisor själv. Olofsson och Larsson känner att den sociala kopplingen är viktig för många. Så de bedömer att företagen inte skulle vara så intresserade av att teckna FSI. Olsson menar att företag som vill vara oetiska ändå kommer att kunna dölja och mörka fastän FSI införs. Han anser även att problemet med lägsta pris anbud mellan revisor och försäkringsbolagen blir ännu vanligare genom FSI, än vad det är idag mellan revisorn och dess klient. Men han finner inte att revisionens kvalitet kommer bli sämre på grund av att revisorn och försäkringsbolaget har gjort upp om ett pris vad revisionen får kosta.

Olofsson och Larsson upplever inte att FSI premien, som ett ratingbetyg, skulle fungera eller förbättra för aktieägarna. Detta på grund av att försäkringsbolagen inte har någon väl dokumenterad erfarenhet av rating och det finns redan väl etablerade ratingbetyg idag. De känner att även om FSI införs, kommer de att göra sina egna värderingar. Finansiärer har ingen glädje av FSI ersättningen som skulle betalas ut vid en eventuell skandal.

Olsson bedömer att om FSI blir realitet i USA, kommer det att införas i Sverige också. Olofsson och Larsson känner att det kan bli samma modefluga med FSI som ISO certifiering, om FSI får genomslag.

7. Analys av undersökningen

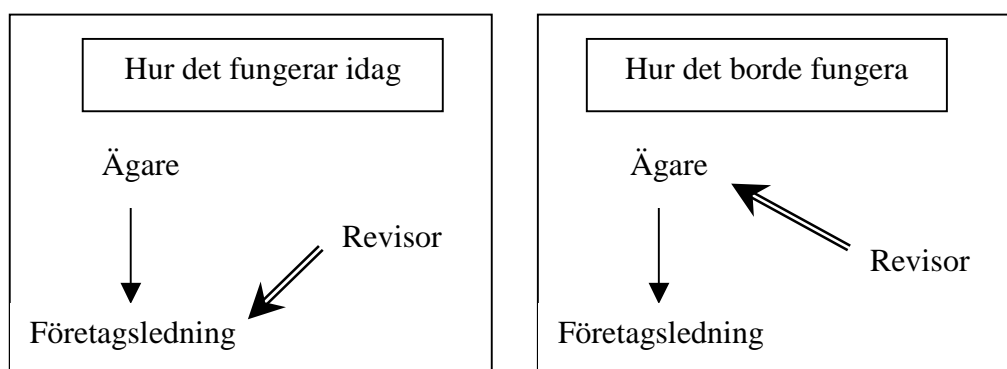
I följande kapitel presenteras den analys som genomförts. Analysen görs genom att teori och respondenternas svar knyts samman för att analysera vilken eller om FSI kommer att innebära någon förbättring.

7.1 Undersökningens anknytning till teorin

Nedan kommer undersökningen kopplas samman med teorin för att utifrån den analysera FSI anknytning till den teoretiska bakgrunden.

7.1.1 Relationer mellan revisionens parter

Figur 7.1 visar den agentrelation som idag existerar och hur vi anser att relationen borde existera mellan ägare, företagsledning och revisor.

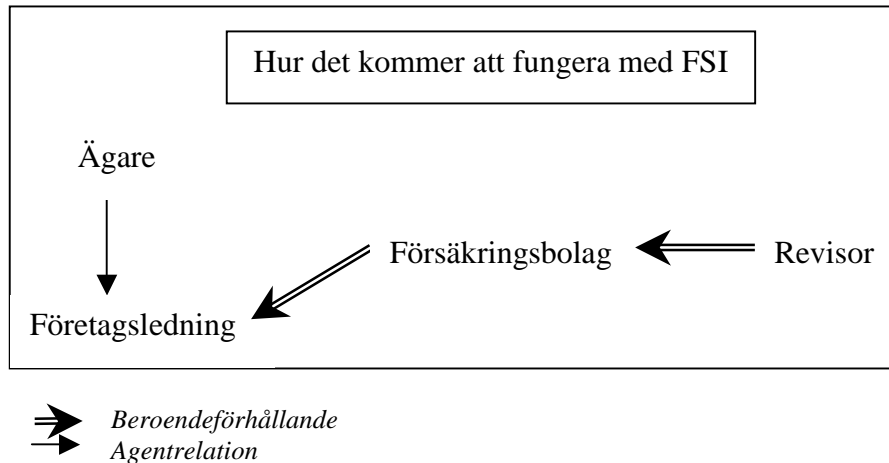

⇒ Beroendeförhållande
⇒ Agentrelation

Figur 7.1 Relationer innan FSI införs, (i modellen antas att företagsledningen består av både styrelse och ledning)

I realiteten är det företagsledningen som utser revisor då aktieägarna på bolagsstämman vanligtvis godkänner ledningens förslag. Mellan ägare (principal) och företagsledning (agent) finns det en agentrelation. Denna relation leder många gånger till intressekonflikter. Dessa konflikter kan vara av de slag som i agentteorin benämns moral hazard, det vill säga att agenten inte agerar i principalens intresse. Exempel är om ett bonussystem är knutet till företagets

resultat. Agenten lockas då att mörka sanningen för att uppnå ett högt resultat och därigenom erhålla en hög bonus. Det uppstår ytterligare en intressekonflikt då revisorn hamnar i beroendeställning gentemot företagsledningen då de får betalt av dem. Konflikten uppkommer då revisorn går på företagsledningens linje istället för att beakta ägarnas intresse.

Figur 7.2 Relationer som uppstår vid införandet av FSI.

Vi kan av vår undersökning och teoretiska bakgrund konstatera att försäkringsbolaget kommer hamna i samma beroendeställning gentemot företagsledningen vid *Ceteris Paribus*⁶¹ som revisorn är idag. Tanken med FSI är att säkerställa revisorns oberoende. På grund av att försäkringsbolaget kommer bli dennes uppdragsgivare, då de förser revisorn med revisorsuppdrag samt står för dennes arvode, finner vi att införandet av FSI kommer leda till att revisorn blir alltmer beroende av sin uppdragsgivare. Problematiken med att det uppstår intressekonflikter i en agentrelation, vilket beskrivs i figur 7.1, kvarstår även med införandet av FSI.

7.1.2 Förtroende för revisorn

Vi kan utifrån vår undersökning konstatera att respondenterna upplever att förtroende för revisorn är av större betydelse än att revisorn uppfattas som oberoende. I kombination med vår undersökning och den teoretiska bakgrund vi har, kan vi urskilja faktorer som är av stor vikt när förtroendet skapas.

I svaren från intervjuerna framkom det att revisorn måste ha kompetens, och då framförallt branschkunskap, för att ett förtroendeförhållande skall kunna skapas. Detta likställer vi med Mayer et als resonemang om förmåga (ability), som enligt

⁶¹ Allt annat lika, det vill säga med oförändrad upphandling.

dem är en grundläggande komponent för skapandet av förtroende. Detta resonemang håller vi med om då vi anser att en person som saknar kompetens inte kan utföra ett sakligt arbete.

Mayer et al påvisar att välvilja (benevolence) också är en fundamental del i förtroende processen. I vår undersökning kan det fastslås att det förekommer välvilja bland revisorer, det vill säga att de uppfattas som hjälpsamma vid revision, då fel i redovisningen oftast beror på okunskap snarare än uppsåt.

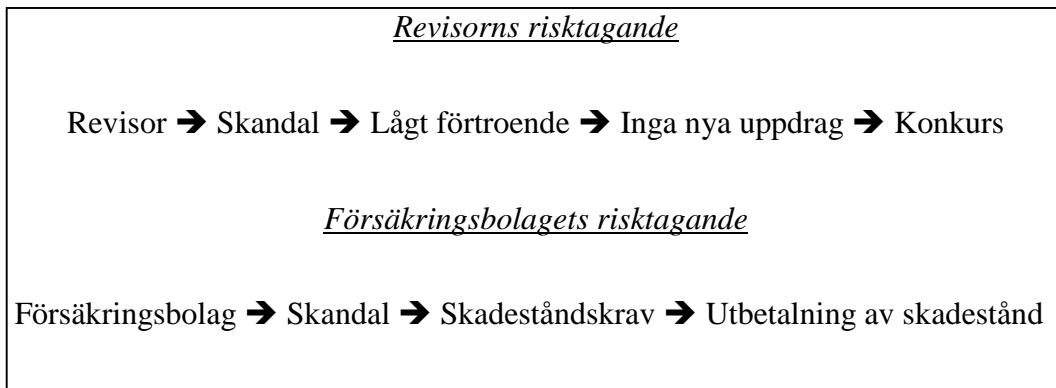
Flertalet av respondenterna poängterar betydelsen av att klienten litar på revisorn vid ett revisionsuppdrag. De påpekar även att om de har kunskap om revisorns tidigare erfarenheter och genom det vet vem individen är, så skapas ett förtroende lättare än om de inte hade haft någon vetskap om revisorn. Vi kan från detta dra paralleller till Mayer et al integritet (integrity). Enligt dem handlar integritet om den uppfattning den som hyser förtroende har för den som inger förtroende, det vill säga i vårt fall, den reviderades uppfattning om revisorn.

Av ovanstående kan vi konstatera att ett förtroende för revisorn är av stor vikt för den reviderade samt att en förtroendeingivande revision bygger på mänskliga relationer. Idag fungerar revisorn som ett bollplank i revisionsarbetet för många av sina klienter. Skulle FSI bli en realitet ser vi det som ett hinder för den som blir reviderad, då revisionens omfattning är förutbestämd mellan revisor och försäkringsbolag. Detta menar vi kommer leda till att revisorn endast kommer att göra det som åligger denne. Till följd av detta riskerar revisorn att mista sitt förtroende hos den reviderade klienten.

7.1.2.1 Parternas riskexponering

Både försäkringsbolag och revisor utsätter sig för ett riskmoment när de går in i den relation som uppstår med FSI. I teorin kan det konstateras att förtroende inte handlar om att ta en risk, utan snarare *villigheten* att ta en risk. Ett risktagande revisorn tar är att förlora sitt förtroende, medan försäkringsbolaget riskerar att förlora monetära tillgångar. I detta avseende anser vi att revisorn tar en större risk än vad försäkringsbolaget gör.

Nedanstående samband visar påståendet ovan:

Figur 7.3 *Illustration av parternas risktagande*

Revisorns existens bygger på att han/hon har ett förtroende hos marknaden, vilket innebär att om revisorn förlorar sitt förtroende vid en eventuell skandal, kommer inte denne kunna fortsätta sin verksamhet. Ett bra exempel på detta är Arthur Andersen.

7.2 Intervjuundersökningen

Vid undersökning i de olika branscherna kan konstateras att respondenternas reflektioner varit tämligen likartade inom alla berörda diskussionsområden, därav presenteras analysen nedan i en sammanfattande analys.

7.2.1 Oberoendeproblematiken

Samtliga respondenter är överens om att inte de inte upplever något påtagligt problem med revisorns oberoende idag. Dock tillade några av respondenterna att revisorn inte bör vara ekonomiskt beroende gentemot sina klienter för att kunna vara fullständigt oberoende. Med det menas att de skall kunna tacka nej till uppdrag eller avsäga sig uppdrag utan att lida stor ekonomisk skada.

De regelverk som finns för att reglera oberoendet, däribland analysmodellen, anses vara viktiga, men det grundläggande för att revisorn skall kunna operera är att marknaden har förtroende för revisorn som individ. Detta är alla respondenterna eniga om. Liknelsen om Arthur Andersen nedgång kommer ständigt upp i diskussionen om vikten av förtroende.

Rotation av revisorer finns till för att stärka oberoendet. Dock kan det konstateras att respondenterna anser att det redan existerar en naturlig rotation inom revisionsbyråer. Den naturliga rotationen sker genom att medlemmarna i revisionsteamerna avancerar eller byter uppdrag, rotation sker även på ledande befattningar inom de noterade bolagen.

7.2.2 Trovärdigheten för kvaliteten på de finansiella rapporterna

Samtliga av de intervjuade anser att det finns skillnad på kvaliteten på de finansiella rapporterna. Det kan dock fastställas att respondenterna är oense i bedömningen om FSI kommer att medföra bättre kvalitet på rapporterna. Vi anser inte att kvaliteten på rapporterna kommer förbättras med FSI, då kvaliteten är en ytterst subjektiv bedömning. Ett stort hot mot kvaliteten idag är den ökade pressen med att rapporterna skall presenteras tidigare och tidigare, vilket medför att en stor del av det underlag som rapporterna är baserade på är uppskattningar. FSI premien bedöms inte, som det är tänkt, kunna betygsätta kvaliteten på de finansiella rapporterna. De befintliga rating betygen lyfts fram som en framträdande konkurrent till FSI premien. Dessa rating betyg anses ge en mer helhetstäckande analys av företag, än bara kvaliteten på den finansiella rapporten. För att kunna bli ett användbart värderingsinstrument för investerare, måste FSI ställas i relation till något. Ingen gav dock någon indikation på vad detta skulle kunna vara. Vi anser att FSI skulle kunna ställas i relation till bland annat omsättning för att ha möjlighet att bli ett användbart nyckeltal för investerare. Skulle FSI inte ställas i relation till något, menar vi att det inte kommer bli möjligt att jämföra företag i olika branscher eller mellan stora och små företag.

Företagen har möjlighet att själva bestämma olika nivåer på ersättning i försäkringen till investerarna. Väljer företaget en hög ersättningsnivå och låg premie, tyder det på att deras rapport håller hög kvalitet. Skulle situationen vara omvänd, anses rapporten ha sämre kvalitet. Man kan ifrågasätta om ett offentliggörande av FSI premien kommer att skapa en trovärdig gradering av kvaliteten, då det redan finns, som ovan nämnts, befintliga rating betyg som anses mer tillförlitliga.

7.2.3 FSI möjligheter för förbättring av oberoendet och rapporternas kvalitet

En vanligt förekommande kommentar från våra respondenter är att de anser FSI vara en teoretisk skrivbordsmodell som saknar något användningsområde i realiteten. Vår åsikt är att FSI är av akademisk karaktär, medan våra respondenter är praktiker. För dem framstår revisionsutskott och rotation som mer praktiska lösningar på oberoendeproblematiken, vilket vi menar gör att de har svårt att se hur FSI skulle implementeras.

Det kan även konstateras att respondenterna anser att FSI kommer att medföra en fördyrande totalkostnad för företagen som i slutändan drabbar aktieägarna. Vår åsikt är att detta kommer ske genom att de ökade kostnaderna överstiger den ekonomiska nytta aktieägarna skulle vinna på FSI. Premien för FSI måste täcka försäkringsbolagens vinstmarginal och risktagande samt administrativa kostnader. Det bör även noteras att de företag som vill ha en mer omfattande revision än vad som avtalats mellan revisor och försäkringsbolag, kommer att behöva köpa in ytterligare revisionstjänster för att säkerställa sin internkontroll. Dock anser vi att den granskning de erhåller med FSI uppfattas som så omfattande och god att många företag är villiga att betala denna ökade kostnad.

Idag finns det ett fåtal aktörer på försäkringsmarknaden som skulle klara av uppgiften. Med detta finns enligt oss både för- och nackdelar. Fördelen är att med ett fåtal försäkringsbolag så har de pengar att betala ut skadestånd vid en eventuell skandal. Nackdelen är att den konkurrens som uppstår med FSI är allt för svag, vilket kan resultera i att premien inte kommer prispressas.

Vi kan konstatera att försäkringsbolagen som riktar sig till privatpersoner inte har kompetens, vilja eller resurser att agera som den tredje parten i FSI. Försäkringsbolagen själva var skeptiska till införandet av FSI i Sverige. Vår uppfattning är att det krävs internationella försäkringsbolag som är specialiserade inom företags - och riskförsäkringar för att klara av, för oss, den komplicerade riskbedömning av företag som FSI innebär. Två exempel som påvisar att försäkringsbolagen historiskt inte klarat av att förutse de risker som finns är Enron, där premien för revisorernas ansvarsförsäkringar har ökat markant efteråt samt att efter den 11 september har även flygförsäkringar ökat kraftigt.

Det är de stora redovisningsskandalerna som ligger till grund för uppkomsten av FSI. Grundtanken med FSI är att förhindra att liknande skandaler ska kunna inträffa. Vad vi kan konstatera i vår undersökning är att om någon vill mörka sanningen kommer det alltid finnas möjligheter till det. Det är ofta så att döljande metoder är steget före upptäckande metoder. Införandet av FSI skulle inte ändra på detta faktum.

8. Resultat och reflektioner

I detta avsnitt avslutas vår uppsats genom att vi presenterar de resultat undersökningen har genererat och avslutas med författarnas reflektioner kring FSI.

8.1 Resultat

FSI modellen skall användas för att säkerställa revisorns oberoende samt att ge en kvalitetsindikation av riktigheten på de finansiella rapporterna. Vi har i vår undersökning funnit att FSI är en teoretiskt intressant modell, men då vi kunnat påvisa brister i den, anser vi att modellen inte har något användningsområde i realiteten.

Under arbetets gång har vi kunnat konstatera att revisorns oberoende inte uppfattas som något påtagligt problem. Det som istället betonas är att det måste finnas ett förtroende för revisorn, då revision anses bygga på öppenhet och förtroende. Med det är inte sagt att oberoende saknar betydelse då det är en del av förtroendet. Grundat på detta kan vi fastställa att ett införande av FSI inte skulle förbättra revisorns oberoende. Vi hävdar att revisorn skulle hamna alltmer i en beroendeställning gentemot sin uppdragsgivare, med FSI är det försäkringsbolaget, då de förser revisorn med de flesta uppdragen och står för dennes arvode. Med fastställandet att oberoendet inte uppfattas som ett stort problem kan man diskutera varför just detta framhölls som en orsak till Enrons felaktiga rapportering. Kanske var det, som vi nämnde i vår problemdiskussion, endast en företeelse som revisorerna framhöll för att dölja ett annorlunda problem.

Det framkommer i undersökningen att respondenterna är oense i frågan om FSI skulle medföra bättre kvalitet på de finansiella rapporterna. Att en rapport ger en rättvisande bild är en ytterst subjektiv bedömning vilket leder till att riktighet aldrig kan konstateras. En rättvisande bild för en individ kan för en annan framstå som helt felaktig. Tanken med FSI premiens offentliggörande är att fungera som kvalitetsstämpel på rapporterna. Då premien i dagsläget inte sätts i relation till något, finner vi inte att den skulle ge en bättre antydning om kvaliteten.

Den yttersta anledningen till att vi anser att FSI inte kommer ha något användningsområde är för att det inte är samhällsekonomiskt lönsamt. Detta då FSI skulle innebära en fördyrad totalkostnad för företagen, och dessa ökade kostnader överträffar den ekonomiska nytta aktieägarna skulle vinna på införandet av FSI.

En annan aspekt som också är av stor betydelse, är det faktum att det endast är ett fåtal försäkringsbolag som anses ha den kompetens som krävs, vilket medför att konkurrensen hämmas. Detta borde leda till höga premier som ej står i relation till risken.

8.2 Reflektioner

Det finns ett par aspekter kring vårt resultat som vi anser vara relevant att nämna. Den första berör det faktum att med FSI är omfattningen av revisionen redan avtalad mellan försäkringsbolaget och revisorn. Vad skulle ske om företaget vill ha mer revision, ska de då behöva göra en ny upphandling med ytterligare en revisionsbyrå?

Vi anser att för den enskilde aktieägaren kan FSI uppfattas som en trygghet, då han/hon är skyddad vid en eventuell skandal. Vår åsikt är dock att det för kapitalmarknaden som helhet är en icke lönsam lösning.

En av revisorerna kom med en mycket intressant och viktig frågeställning som tidigare inte har kommit upp bland de övriga respondenterna. Hur skulle FSI påverka revisorernas tystnadsplikt, om de står i skyldighet att rapportera fel och brister till försäkringsbolaget som betalar deras arvode.

FSI kommer från den amerikanska kapitalmarknaden, vilket vi menar gör modellen användbar i USA men inte i Sverige, då vår kapitalmarknad är annorlunda.

Syftet med FSI är enligt oss att försäkringsbolaget skall ta över den aktiva ägarrollen i företaget för att garantera att revisorn inte blir beroende av företagsledningen. Då valet av revisor är viktigt anser vi att det ej får överlämnas åt styrelsen. Ett alternativ till hur man skulle kunna säkerställa revisorns

oberoende enligt författarna, är att ägarna tar kontrollen genom att bli mer aktiva i valet av revisor.

Källförteckning

Artiklar

Alander, Gunilla, (2002) *Extern rotation - analys av positiva och negativa effekter*, Balans nr 11

Danielsson, Marie & Endre, Joakim & Engström, Stefan, (1998) *Kan aktieägarna påverka företagets utveckling en undersökning om Corporate Governance*, Balans nr 8-9

Johansson, Åsa, (2002) *Analysmodellen presenterades på IREV-seminarier*, Balans nr 1

Lambert, Richard A, (2001) *Contracting theory and accounting*, Journal of Accounting and Economics 32 s.3–87

Langsted, Lars, (1999) *Revisorns kompetens och oberoende*, Balans nr 2

Mayer, Roger C, & Davis, James H, & Schoorman, F David, (1995) *An Integrative Model of Organizational Trust*, The Academy of Management Review, volym 20, s. 709- 734

Pihl, Hans & Nihlén, Jan-Hugo, (2002) *Revisionsutskotten har inte samma befogenheter som Audit Committees*, Balans nr 12

Ronen Joshua, (2002) *Post-Enron Reform: Financial Statement Insurance, and GAAP Re-visited*, Stanford Journal of Law, Business & Finance Vol 8:1

Skog, Rolf (2003) *Winter-rapporten –en vägvisare till EU:s framtida arbete på bolagsrättens område*, Balans nr 1

Skog, Rolf, (2002) *Corporate governance - den internationella utvecklingen*, FAR Info nr 11 2002:339

Thorell, Per, (2002) *Revisionskommitternas roll i svenska börsbolag*, Balans nr 4

Wennberg, Inge, (2002) *Viktigare få ordning på redovisningen*, Balans nr 6-7

Wennberg, Inge, (2002) *Får ägarna vara med? Hur drabbas kvaliteten?*, Balans nr 1

Publicerade källor

Bergström, Clas & Samuelsson, Per, (1997) *Aktiebolagets grundproblem*, Nerenius & Santérus Förlag

Föreningen Auktoriserade Revisorer, (2002) *FAR:s Revisionsbok 2002*, FAR Förlag, Stockholm

Föreningen Auktoriserade Revisorer, (2002) *FAR:s Samlingsvolym 2002*, FAR Förlag, Stockholm

Holme, Idar Magne, & Solvang, Bernt, Krohn, (1997) *Forskningsmetodik Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Lund, Studentlitteratur, Andra upplagan

Kvale, Steinar, (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund, Studentlitteratur

Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo, (1999) *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, Lund, Studentlitteratur, Tredje upplagan

Pettersson, Gertrud, (1997) *Att skriva rapporter; Om formen och dess betydelse för innehållet*

Schroder, Richard G & Clark, Myrtle W & Cathey, Jack M (2001) *Financial Accounting Theory and Analysis*, John Wiley & Sons, Incorporate

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*, Lund, Studentlitteratur

Widersheim-Paul, Finn & Eriksson, Lars Torsten, (2001) *Att utreda, forska och rapportera*, Karlshamn, Lagerblads Tryckeri AB

Elektroniska källor

Ronen Joshua, Dontoh, Alex & Sarath, Bharat *Financial Statements Insurance*
<http://pages.stern.nyu.edu/~jronen/> 2003-04-10

Walker, Paul L, Lewis Barry L, & Casterella, Jeffrey R : *Mandatory Auditor Rotation*, Arguments and Current Evidence, paper presented at the Critical Perspectives on Accounting 1999 Conference.

<http://panopticon.csustan.edu/cpa99/html/walker.html> 2003-05-11

<http://www.far.se/doc/Revisorsrotation.slutlig.doc> 2003-04-28

<http://banking.senate.gov/docs/reports/reports.htm> 2003-04-25

Muntliga källor

Estwall Agnetha, Manager for specialties, Zürich Försäkringsbolag, Stockholm
2003-05-07

Humble Sten, Auktoriserad Revisor, KPMG, Malmö 2003-05-02

Joelsson Peter, Administrativ chef inriktning ekonomi, SIGMA Kommun & Landsting AB, Malmö 2003-04-22

Kendrup Ulf, Koncernledningsfunktion Ekonomi och Finans, Sydkraft, Malmö
2003-04-29

Larsson Torbjörn, SEB Finans, Helsingborg 2003-04-24

Ljungberg Patric, Auktoriserad Revisor, Deloitte & Touche, Malmö 2003-04-28

Olofsson Mats, Företagsrådgivare, SEB Finans, Helsingborg 2003-04-24

Olsson Olof, Företagsrådgivare, Föreningssparbanken, Malmö 2003-05-02

Spång Ulf, Vice VD, Skandia, Stockholm 2003-05-07

Appendix

Appendix 1: Kort presentation av FSI

FSI – Financial Statements Insurance

För att skapa en situation där förhållandet mellan revisor och företag är oberoende. Bör ingen upphandling ske mellan revisor och företag. Istället skall företagen åläggas att köpa ”redovisningsförsäkring” alltså en FSI. I USA skulle det närmast vara SEC som skulle övervaka att detta skedde (i Sverige kunde man kanske tänka sig Finansinspektionen eller Revisorsnämnden). Försäkringen skulle skydda investerarna mot förluster på grund av fel och oegentligheter i företagens redovisning och revision.

Försäkringsgivarna skulle vara tvungna att fastställa risken i varje bolag. Och det skulle göras av inhyrda revisorer. Den bedömningen skulle följas av en sedvanlig revision och samordnas med den.

Det vore alltså inte längre företagen som kontrakterade och betalade revisorerna utan försäkringsgivarna. Revisorerna skulle då veta vad som hände om ”de glömde vem som betalade”. Om en ny skandal skulle dyka upp och försäkringsgivarna drabbas av krav från rasande investerare är det inte troligt att revisorerna skulle få några fler uppdrag, inte heller från något annat av försäkringsbolagen.

Dessutom skulle informationen om hur mycket FSI ett företag behövde och vad den skulle kosta vara offentlig. Det skulle ge investerare en god bild av risken i bolaget. – När man vet hur mycket försäkringstäckning som behövs för de aktier man köper, då har man som investerare också bättre möjligheter att veta vilka aktier och företag som är pålitliga.

Denna idé är skapad av Professor Joshua Ronen.

Appendix 2: Frågor inför intervjuerna

Revisor

Hur tycker ni det fungerar idag för att säkerställa revisorns oberoende? Räcker det med analysmodellen eller behövs det en förändring?

Vilka positiva effekter tror ni FSI skulle innebära för revisorn?

Vilka negativa effekter tror ni FSI skulle innebära för revisorn?

Finansiär

Ser ni idag någon skillnad på kvalitén på de finansiella rapporterna?

Vilka effekter anser ni FSI skulle kunna innebära på kvalitén av de finansiella rapporterna?

Vilka effekter tror ni FSI skulle innebära för investerare?

Försäkring

Vilken kompetens skulle det krävas av försäkringsbolagen för att fastställa premien för FSI, förutsatt att revisorerna säkerställer kvalitén på de finansiella rapporterna?

Hur tror ni försäkringsgivare kommer att ställa sig till FSI?

Företag

Vilka effekter tror ni FSI skulle få för företagen? Positiva respektive negativa.

Tror ni förhållandet mellan revisor och företaget skulle förändras?